

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií, katedra veřejné a sociální politiky

Zuzana Kajňáková

Vedoucí práce: PhDr. Gabriela Munková, CSc.

**Integrace mládeže z dětského domova do
společnosti**

Bakalářská práce

Praha 2009

Bibliografický záznam

KAJŇÁKOVÁ, Zuzana. *Integrace mládeže z dětského domova do společnosti*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra veřejné a sociální politiky, 2009. 76 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Munková Gabriela, CSc.

Anotace

Bakalářská práce „Integrace mládeže z dětského domova do společnosti“ se zabývá problematikou odchodu mladých lidí z dětského domova. Cílem této práce je popsat možnosti, které se dětem z domova při odchodu naskýtají, včetně faktorů, které tyto možnosti omezují. V práci je zkoumána výchozí pozice mladých lidí při jejich integraci do života mimo ústav a schopnost dětského domova na tuto integraci adekvátně připravit. Teoretická část práce se zabývá zázemím, které je pro tyto děti vytvářeno ze strany státu a projekty pro děti, které vznikly z iniciativy nestátních neziskových organizací jako reakce na nedostatečnou podporu těchto dětí. Praktická část práce obsahuje ověřování závěrů z teoretické části práce prostřednictvím zjišťování, jak opatření přijímané pro tuto skupinu dětí fungují v praxi. V rozhovorech s mladými lidmi z dětských domovů a Domů na půli cesty je zjišťováno, jak prožívají (prožívali) odchod, čeho se obávají (obávali) a jestli cítí (cítili) podporu ze strany vychovatelů v domově. V závěru práce docházím k názoru, že ze strany státu chybí ucelená péče o bývalé svěřence dětských domovů a kvalita přípravy na život se velmi liší v jednotlivých domovech. Během výzkumu jsem také došla k názoru, že jedno mají všichni respondenti (a tudíž nejspíše i většina mladých lidí, kteří prošli ústavní výchovou) společné – není pochyb, že život v dětských domovech je velmi odlišný od života v běžné rodině a tito mladí lidé mají rozhodně ztížené možnosti integrace do společnosti.

Annotation

The thesis “Integration of children from the Children’s Home in to the society“ is focused on young people leaving the Children’s Home. The main objective was to describe the possibilities which are available to those young people leaving Children’s Home including the descriptions of the factors which influenced these possibilities. This

work targets the initial position of young people during the integration into the society as well as the ability of the Children's Homes to prepare them for this integration adequately. The theoretical part focuses on the background provided to these children by the state and on the projects raised from the initiative of the nongovernmental nonprofit organizations to fill in the gap in the assistance to these children. The practical part summarizes the conclusions from the theoretical part by finding out how all these processes work in practice. The interviews with young people from Children's Homes and from Halfway Houses have brought the interesting survey about these people feelings about their leaving the current house, and their possible doubts, also if there is a real support of the educators from the Children's Homes. By the end of the work I reach a view that there is not a whole care for the former nurse-children and the quality of preparing for the life differs from the particular Children's Homes. During the interviews I have also realized that there is something common for all these people (and so does for the majority of children, who went over the Institutional care) = there is no doubt that the life in the Children's Homes is very different than the life and growing in the common family. Logically those people could have more difficulties in integration problems into the society.

Klíčová slova

Ústavní péče a její rizika, dětský domov, dům na půli cesty, syndrom ústavní závislosti, psychická deprivace, rodina a její dysfunkce

Keywords

Institutional care and its dangers, Children's Home, Halfway House, syndrome of institutional dependence, psychical deprivation, family and its dysfunction

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 22. 5. 2009

Zuzana Kajňáková

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Gabriele Munkové, CSc. za odborné vedení této práce a cenné rady. Dále děkuji všem respondentům z dětských domovů a domů na půli cesty za jejich ochotu a důvěru poskytnutou při rozhovorech. Poděkování patří také zaměstnancům těchto zařízení, zejména pak paní ředitelce dětského domova v Klánovicích Mgr. Daně Kuchtové a panu řediteli dětského domova v Unhošti Mgr. Jířimu Beránkovi za jejich vstřícnost při zprostředkování těchto rozhovorů.

OBSAH

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	8
ÚVOD	10
1. FAKTORY ZTĚŽUJÍCÍ INTEGRACI MLADÝCH LIDÍ Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ DO SPOLEČNOSTI.....	14
1.1 ABSENCE HARMONICKÉHO RODINNÉHO PROSTŘEDÍ	14
1.2 NEDOSTATEČNÁ SOCIALIZACE	15
1.3 PSYCHICKÁ DEPRIVACE.....	16
1.4 SYNDROM ÚSTAVNÍ ZÁVISLOSTI	17
1.5 NIŽŠÍ VZDĚLÁNÍ U DĚTÍ V DĚTSKÝCH DOMOVECH	18
1.6 PŘÍSLUŠNOST K ETNICKÉ MENŠINĚ	19
1.7 GENETICKÁ ZATÍŽENOST	20
2. PROBLÉMY, SE KTERÝMI SE MLADÍ LIDÉ Z ÚSTAVŮ POTÝKAJÍ CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVANÁ.....	22
2.1 KRIMINALITA „ÚSTAVNÍCH DĚTÍ“	22
2.2 BEZDOMOVECTVÍ	24
2.3 PROSTITUCEU DĚTÍ Z ÚSTAVŮ	25
3. ROLE STÁTU V PROBLEMATICE ODCHODU MLÁDEŽE Z DĚTSKÉHO DOMOVA.....	27
3.1 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA V ČESKÉ REPUBLICE.....	27
3.1.1 <i>Právní úprava péče o děti v České republice</i>	<i>27</i>
3.1.2 <i>Systém školských zařízení pro výkon ústavní výchovy.....</i>	<i>27</i>
3.1.3 <i>Ochranná výchova</i>	<i>28</i>
3.1.4 <i>Pomoc sociálních kurátorů</i>	<i>29</i>
3.2 DĚTSKÉ DOMOVY	29
3.2.1 <i>Organizace zařízení</i>	<i>29</i>
3.2.2 <i>Funkce dětských domovů</i>	<i>30</i>
3.2.3 <i>Umístění dětí do dětských domovů na prvním místě?</i>	<i>30</i>
3.2.4 <i>Materiální zabezpečení při opuštění domova.....</i>	<i>32</i>
3.3 PROJEKTY ORIENTOVANÉ NA DĚTI Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ FINANCOVANÉ ZE STÁTNÍHO ROZPOČTU	33
3.3.1 <i>Najdi svůj směr</i>	<i>33</i>
3.3.2 <i>Studentský dům pro děti z dětských domovů</i>	<i>34</i>

3.3.3	<i>Šance pro budoucnost</i>	35
3.3.4	<i>Informační portál a databáze služeb sociální pomoci pro osoby ohrožené sociálním vyloučením</i>	35
4.	ROLE NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ V INTEGRACI DĚTÍ Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ DO SPOLEČNOSTI	37
4.1	DOMY NA PŮLI CESTY	37
4.1.1	<i>Dům otevřených možností</i>	37
4.1.2	<i>Heřmánek</i>	39
4.2	PROJEKTY PRO DĚTI Z DD	40
4.2.1	<i>Společně k integraci klientů D ½ na trh práce</i>	40
4.2.2	<i>Dejme šanci dětem</i>	41
5.	SHRnutí TEORETICKÉ ČÁSTI	43
6.	PRAKTICKÁ ČÁST	45
6.1	METODY A CÍLE VÝZKUMU.....	45
6.1.1	<i>Výzkumné otázky</i>	45
6.1.2	<i>Kódování a kategorizace dat</i>	46
6.2	ROZHOVORY V DĚTSKÝCH DOMOVECH.....	47
6.2.1	<i>Rozhovor se Sárrou</i>	47
6.2.2	<i>Rozhovor s Romanem</i>	48
6.2.3	<i>Rozhovor s Honzou</i>	50
6.2.4	<i>Rozhovor s Pepou</i>	51
6.3	ROZHOVORY V DOMECH NA PŮLI CESTY	53
6.3.1	<i>Rozhovor s Davidem</i>	53
6.3.2	<i>Rozhovor s Filipem</i>	55
6.3.3	<i>Rozhovor se Sašou</i>	56
6.3.4	<i>Rozhovor s Aničkou</i>	59
6.4	ZÁVĚR VÝZKUMU	62
	ZÁVĚR	65
	RESUMÉ, SUMMARY	67
	POUŽITÁ LITERATURA	69
	PŘÍLOHY	73
	OTÁZKY POKLÁDANÉ BĚHEM KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	73

Projekt bakalářské práce

Integrace mládeže z dětského domova do společnosti

Řešitelka: Zuzana Kajňáková

Konzultantka: PhDr. Gabriela Munková, CSc.

Mladí lidé, kteří opouštějí dětské domovy, se ocitají ve velmi obtížné situaci. Ze dne na den musí převzít starost o svou existenci na sebe. Všem je nám známo, že ústavní péče o děti není zcela adekvátní k rodinnému životu. Materiálně jsou děti zajištěny, citovou složku jim však „tety“ z domovů zcela nahradit nemohou. Nejhorší pro přechod dítěte v dospělého člověka ale podle mě představuje absence „normálních“ vzorců chování a rituálů. Mladí lidé, kteří opouštějí dětský domov, mají problémy s běžnými každodenními činnostmi, jako praní či návštěva pošty. Neumějí zacházet s penězi, protože je to nikdo neučil, proto většinou finanční výpomoc od státu, kterou dostanu při odchodu z dětského domova „do začátků“ okamžitě utratí za věci, po kterých toužili a v horším případě za návykové látky.

Ve své bakalářské práci bych se chtěla zabývat touto problematikou, protože mě osudy těch, kteří nemají takové štěstí a nevyrostali ve fungující rodině, zajímají. Zajímá mě především možnost uplatnění těchto mladých lidí na trhu práce, jako základní předpoklad jejich integrace do společnosti. Ráda bych zhodnotila nynější podmínky, v nichž se mladí po odchodu z dětských domovů ocitají, zaměřím se na existující organizace a na roli státu v této problematice. Je zřejmé, že hlavní problém tkví v organizaci dětských domovů, situace se snad ale pomalu zlepšuje, šanci dostávají také alternativy k dětským domovům. Chtěla bych se tedy spíše podívat na to, jestli jsou nynější nástroje sociální politiky v této problematice dostatečné či by bylo zapotřebí větší intervence státu, například v podobě zvýhodnění mladých jedinců na trhu práce obdobně, jak je tomu například u zdravotně postižených. Do jisté míry bych se v mé práci měla zabývat i kriminalitou mládeže pocházející z dětských domovů jako důsledku nemožnosti jejich bezproblémového zařazení do společnosti. Výstupem mé bakalářské práce bude zmapování situace a návrh možného zlepšení.

Součástí mé bakalářské práce bude několik kvalitativních rozhovorů s mládeží, která opouští či již opustila dětský domov. Od těchto kvalitativních rozhovorů si slibuji jiný pohled na tuto problematiku. Jak se mladí smiřují s tím, že se o sebe musí postarat sami? Cítí se na to připraveni? Cítí se znevýhodnění oproti vrstevníkům z běžných rodin? Nejen tyto otázky se během těchto rozhovorů pokusím zodpovědět.

Předpokládané zdroje:

- Mládež a delikvence, Oldřich Matoušek, Andrea Kroftová, Praha, Portál, 2003
- Pozice dítěte z dětského domova z hlediska sociálních vztahů ve školní třídě [rukopis] / Věra Vrbová ; ved. dipl. práce Hana Krykorková, Praha, 2004
- Problémy spojené s odchodem dětí z dětských domovů a SOS dětských vesniček po dokončení povinné školní docházky [rukopis] / Marcela Mayerová ; Ved. práce Alena Špatenková, Praha, 1971

Internetové zdroje:

- Stránky jednotlivých dětských domovů
- Organizace zabývající se integrací dětských domovů do společnosti
- Výzkumy zabývající se problematikou dětských domovů a kriminality mládeže
- Projekty zaměřené na integraci dětí z dětských domovů: „Na vlastních nohou“ (Středisko náhradní rodinné péče), „ATD...“ (Nadace Jana Pivečky), „Startovné do života“ (nadační fond Livie a Václava Klusových)

Úvod

Česká republika je ze strany západních zemí kritizována pro počet dětí, které u nás vyrůstají v ústavu. Podle zprávy UNICEF¹ má Česká republika největší počet dětí od 3 let v ústavní péči. Na 10 000 dětí v ČR jich je 60 v dětském domově. Celkově jich ústavní péči zakouší kolem 20 000 dětí.

Nevhodnost ústavní péče v porovnání s jinými formami výchovy (podpora biologických rodin, pěstounská péče) by mohla být tématem samostatné práce. Ve své bakalářské práci se tedy nezaměřuji na problematiku existence ústavní péče, ale pouze na schopnost ústavů – dětských domovů připravovat jedince na integraci do společnosti.

Mladí lidé, kteří opouštějí dětský domov, se ocitají ve velmi obtížné situaci. Ze dne na den se o sebe musí postarat sami. Ti, kteří se o ně do té doby v dětském domě starali, jim nyní nemohou ze zákona poskytovat jinou pomoc než poradenství či psychickou podporu. Mladým lidem je při odchodu z dětského domova poskytnuta finanční pomoc v maximální výši 15000 Kč. Ne vždy ale svěřenci ústavů umí s penězi hospodařit, někdy tyto peníze neslouží k zabezpečení jedince, ale k nákupu věcí, které jedinec postrádal, či jsou předány biologické rodině.

Mladí lidé také musí řešit své bydlení. Většinou ovšem nemají finance na pořízení vlastního a proto mají omezené možnosti ubytování. V případě, že mladý člověk má vlastní rodinu (která je ovšem v nějakém ohledu dysfunkční), uchýlí se ve velkém množství případů k ní. Ti, kteří nemohou, či nechtějí využít pomoci rodiny, si pak musí ubytování najít sami a nezbyvá jim často nic jiného, než se uchýlit do ubytoven, využívají služeb domů na půli cesty a v extrémních případech se stávají bezdomovci.

Ve své práci se budu zabývat tím, nakolik dětské domovy připravují své svěřence na život mimo zdi ústavu. Chci se zabývat profilem člověka, který opouští dětský domov. Jaké faktory hrají roli v jeho integraci do společnosti? S jakými problémy se tyto mladí lidé setkávají? Na tyto otázky se v práci pokusím odpovědět.

¹ Liga lidských práv (www.llp.cz, oddíl Děti z ústavů), děti v kojeneckých a jiných ústavech do věku 3 let započítány nebyly

Důležitou roli v integraci zkoumané skupiny do společnosti a zejména integraci na trh práce, jakožto nejdůležitějšího předpokladu úspěšné integrace, hrají neziskové organizace. Ve své práci se budu zabývat rolí státu i neziskových organizací v pomoci těmto mladým lidem, zhodnotím projekty a práce těchto institucí.

Má práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretickou část jsem rozdělila do čtyř oblastí. V první části práce se budu zabývat faktory, které působí negativně při integraci mladých lidí z dětských domovů do společnosti.

V druhé části se pokusím nastínit některé problémy, s nimiž se mladí lidé v této tíživé situaci setkávají.

V třetí části práce představím roli státu v dané problematice. Na základě studia institucionálních dokumentů vymezím druhy ústavní péče v ČR, funkce dětských domovů a zhodnotím projekty určené zkoumané populaci, k jejichž realizaci daly podnět orgány státní správy.

Ve čtvrté části pak zhodnotím roli nestátních organizací v této problematice, zaměřím se na Domy na půli cesty.

Praktická část práce obsahuje analýzu výsledků kvalitativních rozhovorů s jedinci, kteří si prošli ústavní výchovou v dětských domovech. Závěry z výzkumu porovnám se zjištěními obsaženými v teoretické části. Tato část se skládá z rozhovorů s dětmi v dětských domovech a rozhovorů s mladými lidmi obývajícími domy na půli cesty.

Téma integrace mládeže z dětského domova do společnosti jsem si zvolila, neboť mi tato problematika přijde velmi zajímavá, osudy této problematice skupiny mi nejsou lhostejné a nenalezla jsem žádnou ucelenou práci, která by se tímto tématem zabývala. Doufám tedy, že má práce bude přínosná i pro ostatní, kteří se o tuto problematiku zajímají.

Práce se poněkud liší oproti projektu bakalářské práce. Zejména jsem byla nucena upustit od původního záměru soustředit se na integraci mládeže do společnosti prostřednictvím trhu práce, protože údaje o zaměstnávání mladých lidí, kteří prošli ústavní výchovou, nejsou sledovány.

Výzkumný problém

„Jaká je současná situace v problematice integrace mladých lidí z DD do společnosti a na trh práce?“

Ve své práci bych se chtěla zabývat tím, jestli vlastně stále existuje problém v integraci mládeže, která si prošla ústavní péčí ve formě dětského domova. Chtěla bych zmapovat situaci, v níž se nachází tato cílová populace a jaké jsou šance těchto mladých lidí na plnohodnotnou integraci mezi zbytek populace.

Cíle práce

Výstupem mého snažení v bakalářské práci by měl být ucelený pohled na problematiku přechodu mládeže z dětského domova do společnosti. Pomocí kvalitativních rozhovorů budu ověřovat správnost hypotézy „Mladí lidé z dětských domovů mají ztížené možnosti integrace do společnosti oproti těm, kteří vyrostli ve fungující rodině“.

Zkoumané oblasti

- Profil mladého člověka opouštějícího DD
- Schopnost dětských domovů adekvátně připravit mládež na budoucí život
- Faktory ztěžující integraci mládeže z DD do společnosti
- Role státu v dané problematice
- Role dalších institucí, zejména neziskových organizací v integraci mládeže z DD do společnosti

Výzkumné otázky

- Existuje stále problém s přechodem z DD do společnosti?
- Jakým způsobem připravuje dětský domov své svěřence na život mimo zdi ústavu?
- Jaká je (ne)zaměstnanost mládeže po opuštění DD (jiných forem)?
- Jaká je forma institucionální ochrany ze strany státu?
- Jakou roli hrají neziskové organizace jako Domy na půli cesty?
- Jak velká míra kriminality se pojí s mládeží pocházející z DD?

Metody

- **Kvalitativní rozhovory**

- 4 polostandardizované rozhovory s mladými lidmi v DD, které čeká odchod z DD
- 4 polostandardizované rozhovory s klienty domů na půli cesty

- **Studium dokumentů**

- Institucionální dokumenty
- Projekty zaměřené na tuto problematiku vypracované státními institucemi i neziskovými organizacemi
- Analýza fungování domů na půli cesty prostřednictvím informačních materiálů

1. Faktory ztěžující integraci mladých lidí z dětských domovů do společnosti

Děti, které vyrostly v dětském domově, mají za sebou dětství velmi odlišné tomu, které se dítěti naskýtá ve fungující rodině. Chybí jim nejen láska poskytovaná rodiči, ale také například motivace stát se dobrým člověkem, neboť tyto děti se nemají kvůli komu snažit. V následující kapitole se budu zabývat některými z faktorů, které mladým lidem, kteří vyrůstali v dětském domově, ztěžují možnost integrace do majoritní společnosti.

1.1. Absence harmonického rodinného prostředí

„Zdárná rodina je ten nejkrásnější dar Boží. Já bych ji přirovnala k naladěné lyře: každá struna jiný tón, a přece vspolku nejčistší soulad.“

Božena Němcová

Pro většinu z nás představuje rodina to nejdůležitější, co v životě máme. Rodina představuje místo, kde cítíme oporu, lásku, bezpečí. Představuje přístav, kam se uchylujeme, když máme problémy a víme, že se nám dostane pomoci. Rodina je tím nejdůležitějším, co dítě může mít. Matoušek míní, že *„Stálá přítomnost vysoce citově angažovaných rodičů je dnes považována za nepostradatelnou podmínku zdravého duševního i tělesného vývoje dítěte. Další takovou podmínkou je bezpečí domova jako stabilního a chráněného prostředí. Oboje může dítěti poskytnout jen rodina, a to nezastupitelně.“* (Matoušek 1997: 8)

Život v rodině představuje nejpřirozenější způsob života ve společnosti. Koř'a vidí rodinu jako zprostředkující skupinu mezi jedincem a společností (Koř'a 2004 in Jedlička a kol. 2004: 38). Mladí lidem, kteří vyrůstali v ústavech, mají jinou představu o životě ve společnosti, protože ve velkém množství případů nepoznali život ve fungující rodině, která představuje základ společnosti.

Život v rodině je odlišný oproti životě v dětském domově z mnoha aspektů. Matějček rozlišuje několik principů, které platí pro život v rodině, a ústavní péče je nemůže dost dobře nahradit. Za prvé, rodinné soužití je charakterizováno tím, že dítě uspokojuje psychické potřeby rodičů a rodiče uspokojují potřeby dítěte, jedná se tedy o

vztah vzájemné závislosti. Vychovatelé v dětských domovech sice, doufejme, mají svoji práci rádi, nicméně nejsou závislí na dětech, většinou mají vlastní rodinu, která uspokojí jejich psychické potřeby. Další důležitou potřebou dítěte, je trvalost a hloubka citových vztahů. V dětském domově jim stěží někdo může poskytnout hlubokou lásku, oddanost a příslib jejich věčného trvání, protože dětský domov poskytuje péči jen do určitého věku a takovému množství dětí, že vznik takovýchto vztahů není možný. Dalšími předpoklady rodinného života jsou společná budoucnost a to, co Matějček označuje jako společenství prostoru, času a prožitků. První ze zmíněných předpokládá možnost plánování budoucnosti s dítětem. Druhý pak charakterizuje „školu života“, tj. „*učení nápodobou, učení identifikací, učení přitažlivými vzory, společnou činností, soužitím, nikoliv výukovými metodami podle osnov a učebnic.*“ (Matějček 1992: 31). Vychovatelé v rodině nehrají roli otce a matky, jako je tomu u vychovatelů v dětských domovech. Chovají se otevřeně a upřímně. Neméně důležitý rozdíl mezi ústavní výchovou a životem v rodině představuje interakce při výchově. Zatímco vychovatel v dětském domově si musí uchovat odstup a nadhled, jestliže má na děti uplatňovat výchovná opatření, život v rodině se vyvíjí oboustranně. Děti jsou vychovávány rodiči, které rovněž výchovně ovlivňují.

Velký problém ústavní výchovy spočívá v absenci modelů sociálních vztahů (Matějček 1992). Děti v dětském domově pravděpodobně nepoznají rozmazlující babičku, nezjistí, jak se chová strejda, jak se chová manžel k manželce, ani jak se má správně chovat matka k dítěti. Vychovatelky, které poznají, se ani nemohou chovat jako matky, jsou například limitované pracovní dobou. Vztahy v rodině jsou podle Matějčka dány vztahem k dítěti, kdežto vztahy vychovatelů se řídí výchovným systémem, předepsanými postupy apod.

Vychovatelé, tety v dětských domovech nemohou nahradit dítěti rodinu. Dítě by mělo být umístěno v dětském domě pouze přechodně, do doby, než se bude moci vrátit do své rodiny nebo bude možné umístění v jiné formě náhradní rodinné péče (pěstounská péče, dětské vesničky, v ideálním případě osvojení), protože dětský domov představuje volbu od života v běžné rodině velmi vzdálenou.

1.2. Nedostatečná socializace

Jedním z nejdůležitějších faktorů ovlivňujících míru integrace jedince do společnosti je socializace. Socializace představuje postupné začleňování jedince do

společnosti. Kořa vidí socializaci jako formování a růst osobnosti vlivem vnějších podnětů, ať již souborem lidských činností – výchovou či působením všech věcí, rostlin, zvířat i lidí, které nás obklopují. „Zprvu bezmocné dítě je socializací postupně přeměňováno ve více či méně informovanou bytost a je vedeno k tomu, aby dosáhlo jisté míry kooperace, tj. sounáležitost a spolupráce s druhými lidmi.“ (Kořa 2004 In Jedlička a kol. 2004: 15, 16) Jedním z důležitých výsledků socializace je podle Koti neopakovatelná osobnost, „jejíž stabilní vzorce chování, citění a činnosti jsou vždy jedinečné a svérázné (...)“ (Idem: 16)

Keller míní, že „jedinci, u kterých neproběhla uspokojivá socializace, nejsou schopni vstupovat do běžných interakcí s druhými členy skupiny, nedokáží respektovat normy běžného soužití a zapojovat se do kolektivních akcí“. (Keller 2001: 38,39). Jandourek rozlišuje primární socializaci na záměrnou a nezáměrnou. Záměrná socializace probíhá prostřednictvím záměrného úsilí (rodičů či jiných vychovatelů) dítě vychovávat, učit. K nezáměrné socializaci pak dochází každodenním sledováním rodičů a jiných sociálních modelů v neformálních situacích (Jandourek 2001: 220, 221).

Je zřejmé, že nezáměrná socializace dětí v dětských domovech (či jiných ústavěch) je velmi problematická. Děti mají sociální vzory jiné než je tomu u dětí v běžných rodinách (alespoň těch harmonických). Děti mají v mnoha případech za sebou několik let strávených v dysfunkčních rodinách, po kterých se ocitnou v ústavě, kde mohou být i problematické starší děti. Tyto děti mají v každém případě obtížnější přístup k pozitivním sociálním modelům.

1.3. Psychická deprivace

Dalším problémem, ohrožující psychický vývoj dítěte v ústavní péči, je psychická deprivace. V dětském domově je sice dítě uspokojeno po stránce základních tělesných potřeb, co do podnětů, individuální pozornosti či možnosti navázat hlubší citové vazby však trpí nedostatkem. Langmeier a Krejčířová definují psychickou deprivaci jako „nedostatečné uspokojování základních psychických potřeb po určitou, dosti dlouhou dobu“ (Langmeier, Krejčířová 1998: 275). Matějček pak rozlišuje základní psychické potřeby, které musí být od útlého dětství uspokojovány, aby se dítě vyvíjelo ve zdravou a vitální osobnost (Matějček 1992: 116, 177):

1. Potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů

2. Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech, jejíž uspokojení umožňuje, aby se z chaotických podnětů staly zkušenosti, jde o základní podmínku učení)
3. Potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů, které dítěti přináší pocit životní jistoty
4. Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty, jejíž uspokojení vede k uvědomění si vlastní identity a posléze pak osvojení si společenských rolí a životních cílů
5. Potřeba otevřené budoucnosti nebo životní perspektivy, přičemž uspokojení této potřeby dává životu časové rozpětí a podněcuje lidskou aktivitu

V rámci možnosti mezinárodního srovnávání, byly na základě doporučení Rady Evropy z roku 1992 sjednoceny základní pojmy týrání, zneužívání a zanedbávání dětí, přičemž psychická deprivace byla zahrnuta pod pojmem citové zanedbávání, které se pak definuje jako neuspokojování emočních potřeb dítěte (Langmeier, Krejčířová 1998).

Je-li dítě v časném věku emočně deprivováno, dochází k narušení kognitivního i pohybového vývoje, jako i narušení vývoje osobnosti. Takoví jedinci, kromě případné retardace vývoje sociálních dovedností, trpí zejména neschopností navázat hlubší citové vztahy, v extrémních případech může docházet až k těžké poruše osobnosti – asociální porucha osobnosti. „Ústavní“ děti pak mají problém při zakládání vlastní rodiny a opakují špatné vzorce chování naučené ze své původní rodiny. Děti „ústavních“ dětí v některých případech končí také v ústavu.

V případě, že je do ústavní péče umístěno dítě, které je v některých ohledech ve své biologické rodině zanedbáváno či zneužíváno, ale po citové stránce deprivováno nebylo, hovoří autoři knihy o sekundárním zanedbávání: „*kdy systém péče určený k ochraně jedince v konečném důsledku druhotně poškozuje jeho psychický vývoj*“ (Idem, 276). Stát by se tedy měl snažit umisťovat do dětských domovů děti pouze v případech, kdy výchova v rodině vážně ohrožuje jeho psychický vývoj a nedostatky na straně materiálního zabezpečení rodiny řešit jinak než odebráním dětí rodičům.

1.4. Syndrom ústavní závislosti

Dětským domovům bývá vytýkáno, že nedostatečně simulují reálný život. Jakmile se mladí lidé octnou mimo zdi ústavu, dostávají se do situací, které nebyly zvyklé řešit, vždy je vyřešil někdo jiný. Mladí lidé pocházející z DD se neumí spoléhat sami na sebe, a to proto, že je to nikdo nenaučil.

Syndrom ústavní závislosti se dále projevuje nedůvěrou ve společnost, která ho dostala do ústavu a pocitem křivdy.

Sociální izolace, do níž se tyto jedinci dostávají, spolu s omezenými příležitostmi způsobenými neschopností adaptace na běžný život, vedou podle Libora Musila z Masarykovy univerzity k tomu, že se osoba postižená syndromem ústavní závislosti stává²:

- pasivním uživatelem služeb sociální pomoci
- pasivním uživatelem filantropické pomoci ostatních obyvatel
- účastníkem rizikových, pololegálních či nelegálních hospodářských nebo kriminálních aktivit

Syndrom ústavní závislosti způsobuje, že ti, kterým byla poskytnuta ústavní pomoc, jsou dále odkázáni na pomoc ostatních a představují tedy i po svém odchodu z ústavu přítěž různým institucím poskytujícím služby sociální pomoci.

Matoušek v souvislosti s dlouhodobým pobytem v ústavu hovoří o tzv. hospitalismu, který vzniká, jestliže se jedinec natolik adaptuje na umělé ústavní podmínky, že jeho schopnost adaptace na „civilní“ život se snižuje. Hospitalismus podle Matouška vede ke ztrácejícímu se zájmu o lidi a okolní svět, zhoršování schopnosti komunikace, návratu do dřívějších vývojových stádií apod. (Matoušek 1995: 107).

1.5. Nižší vzdělání u dětí v dětských domovech

Z hlediska integrace do společnosti, zejména pak na trh práce, představuje důležitý činitel vzdělání. Mimo podnikatelskou sféru stále platí vztah čím vyšší vzdělání, tím lepší zaměstnání (lépe placené), vyšší sociální status, atd. Není pravda, že by lidé s nižším stupněm vzdělání neměli nalézt práci, větší možnosti uplatnění na trhu práce však skýtá vyšší stupeň vzdělání.

² Dostupné na WWW: <http://www.brno.cz/toCP1250/download/osp/socialni_pomoc_fss/syndrom/>

Podle Libora Musila navštěvuje zhruba 80% dětí starších 15ti let vyrůstajících v dětském domově odborné nebo střední odborné učiliště. Školu zakončenou maturitní zkouškou pak studuje pouze asi 8% svěřenců.³

Je těžké určit, nakolik je tato statistika způsobena tím, že děti v dětských domovech mají horší prospěch a nakolik faktem, že dětské domovy tradičně vysílají děti na učební obory blízké danému dětskému domovu. (Možná proto, že je to ta „snazší cesta“ než studium na střední škole ukončené maturitou, nemluvě o možnosti pokračovat ve studiu na vysoké škole, čímž se pobyt v dětském domově prodlouží o několik let).

Studijní výsledky dětí v dětském domově mají velkou souvislost s chybějící aspirací na vyšší vzdělání u této skupiny. Jak jsem se dozvěděla od „tety Dášy“ v DD Klánovice, ústavním dětem chybí chuť se snažit. Nemají rodiče, kteří by na ně mohli být hrdí za jejich studijní výsledky. A tak často rezignují na lepší školní prospěch. Obrovský rozdíl lze však podle paní Dagmary pozorovat u dětí, které alespoň část svého volného času tráví v nějaké rodině, například během svátků a prázdnin. Tyto děti mají mnohem vyšší ambice, mají se totiž komu pochlubit s dobrými známkami, pro koho se snažit.

1.6. Příslušnost k etnické menšině

V dětských domovech je pravidelně vysoký podíl romských dětí. Některé zdroje hovoří až o čtvrtině romských dětí v ústavech, což představuje několikanásobně vyšší poměr než je tomu ve zbytku populace.

Není pochyb, že Romové mají v naší společnosti ztížené podmínky než je tomu u většinové populace. Česká společnost není obecně příliš tolerantní k odlišnostem. Je prokázáno, že rasismus se vyskytuje všude, nicméně v České republice se orientuje na romskou populaci více než na jiné menšiny. Situace Romů u nás představuje bludný kruh. Je všeobecně známo, že Romové mají jiné žebříčky hodnot než je tomu u zbytku populace. Pro Romy představuje nejvyšší hodnotu rodina a děti, práce a vzdělání pro ně nejsou až tak důležité. Romské děti často nesplňují nároky, které jsou na ně kladeny již s počátkem školní docházky a jsou tak zařazovány do zvláštních škol, často nedokončí ani základní školní docházku. V dospělosti pak vykonávají nejméně kvalifikované

³ Dostupné na WWW: <http://www.brno.cz/toCP1250/download/osp/socialni_pomoc_fss/syndrom/>

práce, mají nejnižší příjmy. Velký problém pak představuje nezaměstnanost, která podle Bratinky dosahuje až neuvěřitelných 80% romské populace (Bratinka 1997⁴ in Matoušek, Kroftová 1998: 138, 139).

Romové, pakliže chtějí pracovat, mají s hledáním práce velké problémy, naráží na diskriminaci ze strany zaměstnavatele. I u nejméně kvalifikovaných prací dávají zaměstnavatelé přednost levné zahraniční pracovní síle. Romové se tak často uchylují k ilegálním způsobům opatrování prostředků k životu, případně zneužívají státních sociálních dávek (Matoušek, Kroftová 1998: 139).

Dalším problémem jsou nízké aspirace a nízké sebevědomí Romů. Matoušek poukazuje na internalizovaný rasismus⁵, který nastává, jestliže jedinec dlouhodobě žije ve velmi špatných podmínkách. Takový jedinec si časem zvykne na to, že si jej nikdo neváží a přestává cítit svou vlastní hodnotu (Matoušek 1997: 127).

Mladí Romové odcházející z dětských domovů mají velmi obtížné možnosti uplatnění. K hendikepu života stráveného v nepřírodném, umělém prostředí a často také psychickým problémům způsobeným životem v nefunkční rodině se přidává také problém rasismu, který dle mého názoru v mnohém dokonce předčí dříve jmenované.

1.7. Genetická zatíženost

Další faktor ovlivňující integraci mládeže z dětského domova do společnosti bych nazvala genetickou zatížeností jedince. Již desítky let se vedou diskuze na téma, nakolik výchova může ovlivnit genetické predispozice k určitému chování, k určitým schopnostem. U některých dispozic byla dědičnost prokázána. Matějček například odkazuje na teorie dědičnosti inteligence⁶, které se shodují v tom, že rozptyl vrozených dispozic zahrnuje 70-75%, kdežto pouze 25-30% dědičnosti inteligence závisí na vlivu prostředí (Matějček 1999: 109). Další prokázaná dědičnost se týká psychických poruch. Děti, které se ocitly v dětském domově kvůli psychické chorobě rodiče znemožňující soustavnou péči o ně, mají vyšší šanci, že se u nich projeví stejná psychická porucha, která jim bude bránit v plnohodnotné integraci do společnosti.

⁴ Bratinka, P. (1997): Zpráva o situaci romské komunity v České republice a opatření vlády napomáhající její integraci v české společnosti. Úřad vlády České republiky, Praha

⁵ Termín použil Helmer, J: Ethnic Minorities. Přednáška na FF UK, duben 1992.

⁶ Bodmer, W. F., Cavalli-Sforza, L.L.: Genetics, evolution and man. San Francisco, W.H. Freeman 1976; Ferák, V., Sršeň, Š.: Genetika člověka. Bratislava, SPN 1981

Dalším ve společnosti diskutovaným problémem je dědičnost sklonu k alkoholismu. Vaňásková uvádí, že geny se na vzniku alkoholismu u jedince podílí minimálně jednou polovinou, přičemž podobně je tomu i u ostatních drogových závislostí. (Vaňásková 2008: 15) Obdobně jako děti s potencionální psychickou poruchou, děti alkoholiků, jako i dalších uživatelů drog, vstupují do života zatíženy takovými genetickými predispozicemi, které jim mohou bránit v jejich snaze o začlenění mezi zbytek populace.

Nicméně fakt, že má dítě zděděné předpoklady k nějakému chování či nižší inteligenci ovšem neznamená, že půjde ve šlépějích svých rodičů. Matějček upozorňuje, že přestože temperament, inteligenci a další rysy osobnosti jsou geneticky podmíněné, *„neznamená to samozřejmě, že by byla výchova proti takovému genetickému vkladu bezmocná; naopak, tento genetický základ je působením vnějších vlivů prostředí - tj. především výchovou – dalekosáhle utvářen a přetvářen“*. (Matějček 1992: 194)

Děti, které vyrůstají v dětském domově, měli, nebo ještě mají své rodiče. Fakt, že své dětství prožívají v domově, ale svědčí o tom, že se o ně z nějakého důvodu nemohli postarat jejich rodiče. Děti alkoholiků či například agresivních rodičů mají vyšší šanci, že se sami stanou alkoholiky či agresivními jedinci. A je to úkol právě dětských domovů (či ideálněji jiných forem náhradní péče), aby dítě vedli k takovému chování a hodnotám, které nepovedou k tomu, aby se stali vlastními rodiči.

2. Problémy, se kterými se mladí lidé z ústavů potýkají

S mladistvými a adolescenty, kteří nepocházejí z harmonického rodinného prostředí a prožili alespoň část svého života v dětském domově (či jiném ústavu péče o děti a mladistvé) bývají bohužel spojovány i některé formy chování vnímaného většinou společností jako negativní. Někteří mladiství se dopouštějí činností kriminálního charakteru, dívky se v některých případech uchylují k prodávání svého těla. Neznámo kolik mladých lidí také začíná svůj samostatný život po odchodu z dětského domova na ulici, bez finančních prostředků a střechy nad hlavou. Tyto formy jednání bychom mohli označovat za sociální deviace, tedy odchylky od společensky žádaného jednání (Koš 2004 In Jedlička a kol. 2004: 64). V extrémních případech může takovéto jednání vest až k sociální exkluzi.⁷

2.1. Kriminalita“ústavních dětí“

„Děti, jejichž potřeby nejsou dostatečně uspokojovány (...) mívají často vážné problémy v komunikaci se svým sociálním okolím, chybí jim základní životní jistoty a pozitivní vzory. (...) Zpravidla náhoda rozhoduje o tom, jestli začnou užívat drogy, páchat trestnou činnost, seberealizovat se v projevech davové agresivity nebo zda zvolí jinou formu sebedestruktivního chování“ (Němec 2004 in Jedlička a kol. 2004: 322)

Agresivita u dětí a mladistvých se podle Jiřího Pilaře za posledních několik let zvýšila. V roce 1998 byla více než o 50% vyšší než v roce 1995 a o 64% vyšší než tomu bylo v roce 1994. Velmi varující je pak posun od trestné činnosti páchané na majetku, která před několika lety převažovala (80% trestné činnosti) k činnosti násilné povahy (v roce 1998 poklesl podíl majetkové trestné činnosti na 50% z celkového počtu). (Pilař 2004 In Jedlička a kol. 2004: 312).

⁷ Podle fóra pro integraci představuje sociální exkluze (vyloučení) „proces, kterým jsou jednotlivci i celé skupiny osob zbavovány přístupu ke zdrojům nezbytným pro zapojení se do sociálních, ekonomických a politických aktivit společnosti jako celku.“ Sociální exkluze je často důsledkem kumulace více problémů s nimiž se jedinec potýká.

Němec a Bodláková ve své pilotní studii⁸ zaměřené na analýzu rizik spojených s delikvencí mladistvých představili následující rizikové faktory podporující výskyt delikventního chování u mladistvých (In Jedlička a kol. 2004: 339):

- Téměř 40% mladistvých ve výkonu trestu vyrůstalo v dysfunkčním rodinném prostředí (neuspokojování základních potřeb, citová deprivace)
- Kolem 45% vězňů nemá ukončenu základní školu (školní neúspěch podmiňován i sníženou motivací k učení a nezájmem se vzdělávat)
- Více než 75% mladistvých vězňů mělo poruchy chování a emocí již v dětství
- Téměř 40% těchto delikventů preferovalo členství ve skupinách a partách se sociálně patologickým programem
- Okolo 60% mladistvých delikventů má problémy s alkoholem, každý pátý pak s omamnými a psychotropními látkami

Děti a mladiství, kteří prošli ústavní výchovou jsou náchylnější k delikventnímu chování. Podle Pilaře (Pilař 2004 in Jedlička a kol. 2004) pochází každý třetí odsouzený mladistvý ze zařízení ústavní či ochranné výchovy. Na základě psychologických vyšetření a pedagogických charakteristik pak vyvozuje následující charakteristiky pro tuto skupinu delikventů:

- Snížená schopnost učení
- Emocionální labilita
- Omezená schopnost adekvátní reakce na podněty
- Tendence k nepřátelství a agresivitě
- Absence dovednosti navazovat smysluplné mezilidské vztahy

V roce 2003 zřídil Republikový výbor pro prevenci kriminality pracovní skupinu, jejíž úkolem bylo analyzovat kriminalitu svěřenců ústavní péče. Součástí skupiny byli zástupci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva vnitra, Ministerstva spravedlnosti, Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity, Policejního prezidia ČR a občanských sdružení Střep a Dům otevřených možností. Mezi

⁸ NĚMEC, J., BODLÁKOVÁ, I.: *Pilotní studie zaměřená na analýzu rizik souvisejících výskytem poruch chování u mladistvých delikventů vykonávajících trest odnětí svobody*. Občanské sdružení Interpons. Praha. 2001

zjištěnými poznatky se objevuje odhad, že až 50% mladých lidí, kteří opouštějí ústavní výchovu, se do 2 až 5 let po odchodu dostává do konfliktu se zákonem.⁹

I přes snahy o změnu tradičního systému ústavní výchovy na výchovu rodinného typu stále existuje velký rozdíl v životě v ústavu a v běžné rodině. Během života v dětském domově mají děti všechno zařízené, nemusí se prakticky o nic starat, žijí tak v samostatném světě. Ocitnou-li se mimo zdi ústavu, představuje pro ně vězení jen další podobu ústavního života, kde starost o ně připadá na někoho jiného.

2.2. Bezdomovectví

Dalším problémem, se kterým se mladí lidé po odchodu z dětského domova utkávají, je absence bydlení. Velká část mladých lidí¹⁰ se po ukončení ústavní výchovy navrácí do svých původních rodin, což samozřejmě většinou znamená návrat do problémového prostředí. Ti, kteří nemají rodinu, nebo se do ní nemohou/nechtějí vrátit, musí většinou akutně řešit problém s hledáním dostupné střechy nad hlavou. Velmi užitečné se pak jeví domy na půli cesty (viz dále). Zcela ideálně by měl mladý člověk opouštět dětský domov již se zařízeným bydlením a hlavně zaměstnaný a tedy se zajištěným příjmem. V této části se ale zaměřuji na problematiku těch osob, které se po odchodu z dětského domova octnou na ulici - bez pomoci rodiny, bez práce a bez ubytování.

Mezi bezdomovci je velká část těch, kteří své dětství prožili v dětském domově (či jiném ústavě) a po odchodu z něj se jim nezdařilo se plnohodnotně integrovat do společnosti, zejména pak na trh práce. Podle některých zdrojů až 25% bezdomovců má zkušenost s dětským domovem. U 2% bezdomovců pak odchod z dětského domova tvoří primární důvod jejich života na ulici.¹¹

Mladí lidé, kteří při opuštění dětského domova nemají kam jít, nejsou jedinou skupinou těchto mladých lidí, kteří končí na ulici. Bývalí svěřenci ústavů, kteří mají zajištěné bydlení a práci, mají v některých případech problém s dodržováním

⁹ Dostupné na WWW:

<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/prevence/system/vlada/2004_1/pril_2.html#pril2>

¹⁰ Přesné statistiky se neuvádí

¹¹ Dostupné na WWW: <<http://www.getsemany.cz/node/292>>

pracovních rituálů a přijdou-li o práci, tvoří další skupinu bezdomovců, kteří si prošli ústavní výchovou.

2.3. Prostituce u dětí z ústavů

Mladé ženy (a jistě v některých případech i mladí muži), kteří odcházejí z dětského domova či jiného ústavu, řeší problém s nedostatkem financí a neschopností integrovat se do společnosti tím, že se rozhodnou žít se tím jediným, co mají – svým tělem. Zjišťování kolika případů se takového chování týká, je velmi obtížné, protože mnozí se k takovému chování nepřiznají a výzkum prováděný na ulici s prostitutkami je velmi náročný. Nicméně ředitelka společnosti Rozkoš bez rizika Hana Malinová, která sleduje prostituci v České republice, se domnívá, že až čtyřicet procent prostitutek prošlo dětskými domovy¹². Streetworker László Sümegeh z občanské společnosti Šance podobně poukazuje na fakt, že až 70% prostitutek pochází z rozvrácených rodin nebo dětských domovů¹³.

Dovolím si předpokládat, že tyto statistiky zahrnují rovněž mladé dívky s ochranou výchovou, nejen dívky z „obyčejných“ dětských domovů a čísla pro bývalé svěřenkyň dětských domovů by byla nižší. Této hypotéze také odpovídají zjištění výzkumu organizace La Strada, který se zabývá obchodem se ženami. Výzkum¹⁴, prováděný ve více etapách v České a později i Slovenské republice v letech 2006 a 2007 v celkem dvaceti ústavech, je součástí publikace „Cool je ... vědět víc“. Výzkum se zabýval zkušenostmi mladých dívek v ústavech s prostitucí a souvislostmi prostituce s dalšími faktory, jako například prostředí, z nichž dívky pocházejí, národnost či příslušnost k nějaké subkultuře. Podle autorů výzkumu bylo nutné ustoupit od původního záměru zabývat se více prostitucí u dívek v dětském domově, protože zkušenosti s problematikou prostituce byly v těchto zařízeních minimální.

První fáze výzkumu, která byla prováděna pouze v Diagnostickém ústavu pro dívky od patnácti let, a kterým musí před umístěním do jiných zařízení projít všechny dívky, které mají nějaký výchovný problém, obsahovala vzorek o velikosti 269 respondentek. Z těchto respondentek 52% mělo zkušenost s prostitucí, z čehož 38% tvořily dívky romského původu a 14% ostatní dívky. Podle výzkumu mají dívky první

¹² Dostupné na WWW: <http://zpravy.idnes.cz/temer-polovina-prostitutek-pry-prosla-detskym-domovem-pj4/domaci.asp?c=A081217_204638_domaci_jba>

¹³ Dostupné na WWW: <<http://www.streetwork.cz>>

¹⁴ Dostupné na WWW: <<http://www.strada.cz/cz/novinka/49/>>

zkušenosti s poskytováním sexuálních služeb za odměnu již mezi 13-14 rokem a s touto zkušeností již často do ústavu přicházejí.

V druhé fázi výzkumu, která již proběhla v 20 různých zařízeních ústavní péče v Čechách i na Slovensku byla identifikována ohrožení, jimiž dívky v ústavech čelí, co se prostituce týče. Jednak se jedná o vnitřní ohrožení, spočívající v ovlivňování „problémovými“ dívkami v ústavu a posléze také o ohrožení vnější, které je dvojího typu. Dívku ohrožuje nevhodné domácí prostředí, negativní vzory jednání v rodině, za druhé pak kuplíři, organizované skupiny pachatelů, kteří se zaměřují právě na dívky z ústavní výchovy, a to buď prostřednictvím moderních technologií (seznamky, chatroomy) či pomocí již spolupracujících dívek.

Autoři výzkumu přicházejí také s výčtem negativních jevů pojících se s ústavní výchovou (a napomáhajících tak prostituci u dívek). Hlavními faktory podle autorů jsou prostorová i sociální izolovanost dětí, vedoucí ke snaze utíkat mimo zdi ústavu; omezování kontaktů s opačným pohlavím; kumulace problematických dětí na jednom místě; psychická deprivace a v neposlední řadě reprodukce ústavní výchovy mezi generacemi (děti nezletilých matek z ústavů samy končí často v ústavech).

Podle mě velmi důležitý faktor finanční tísně se potvrdil také ve výzkumu. Dívky totiž často musí kromě sebe živit celou rodinu, zvláště po návratu z ústavu a prostituce přináší vyšší výdělky než legální práce.

Pro zlepšení situace v problematice prostituce ústavních dětí, je zapotřebí intervence různými způsoby. Z těch na rovině ústavu osobně spatřuji za důležité odtabuizování tématu sexuality v ústavech, otevřené hovory s dívkami o rizicích a důsledcích poskytování sexuálních služeb, poskytování informací o organizacích zabývajících se danou problematikou, osvětu o bezpečném užívání internet a zaměření se na problémová děvčata.

3. Role státu v problematice odchodu mládeže z dětského domova

3.1. Ústavní výchova v České republice

3.1.1. Právní úprava péče o děti v České republice

- **Zákon 94/1963 Sb. O rodině**

Základním dokumentem upravujícím péči o děti je zákon O rodině. Zákon upravuje vztahy mezi dětmi a rodiči, upravuje povinnosti rodičů k dětem, stejně jako povinnosti dětí k rodičům. Zákon dále upravuje možnosti pozastavení, či odebrání rodičovských práv a umístění dítěte do náhradní rodinné péče.

- **Zákon 359/1999 Sb. O sociálně-právní ochraně dětí**

Zákon se zabývá sociálně-právní ochranou dětí, jejichž rodiče zemřeli, neplní rodičovské povinnosti či zneužívají rodičovských práv. Ustanovuje povinnosti obcí a okresních úřadů ve sledování péče o dítě. Dále se například zabývá osvojením a pěstounskou péčí.

- **Zákon 109/2002 Sb. O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních**

Nejdůležitějším a nejcitovanějším dokumentem, který se zabývá ústavní péčí o děti a mládež, je zákon O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy (...). Zákon upravuje existenci těchto zařízení, jejich organizaci, práva a povinnosti dětí, stejně jako běžný život dětí v těchto zařízeních. Okrajově zákon hovoří o odchodu mládeže z dětského domova.

3.1.2. Systém školských zařízení pro výkon ústavní výchovy¹⁵

¹⁵ Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/system-skolskych-zarizeni-pro-vykon-ustavni-vychovy>>

Ústavní výchova je v České republice rozdělena mezi 3 resorty. Resort zdravotnictví má na starosti kojenecké ústavy, DD od 0 do 3 let a tzv. "batolecí" DD. Resort ministerstva práce a sociálních věcí obstarává Ústavy sociální péče, kam se umísťují děti s určitými poruchami. Dětské domovy jako takové spadají do kompetence Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a převážně jimi se nadále budu zabývat.

Podle Systému školských zařízení pro výkon ústavní výchovy na stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, existuje v ČR momentálně 14 Diagnostických ústavů, jejichž úlohou je přijímání dětí z terénu a jejich umísťování či přemísťování na základě výsledků komplexního speciálně pedagogického, psychologického a sociálního vyšetření do dětských domovů, dětských domovů se školou a výchovných ústavů. V těchto diagnostických domovech s celkovou kapacitou 530 dětí se nachází průměrně 38 dětí na jeden ústav.

Dětský domov se školou je určen pro děti věku základní školní docházky s výraznějšími poruchami chování zpravidla ve věku základní školní docházky a je v něm umožněné také umísťování nezletilých matek s dětmi. Aktuálně se v ČR nachází 29 zařízení tohoto typu s kapacitou 1030 dětí a průměrem 35 dětí na zařízení. Vzdělání je zpravidla poskytováno dětem ve škole, která je součástí domova.

V případě, že je dítě velmi problematické (opakovaně se vzdalují z ústavu, páchají trestnou činností, jsou agresivní s náznaky duševních chorob, drogově závislí atd.), či mu byla nařízena ochranná výchova (viz dále), bude nejspíše umísťováno do Výchovného ústavu pro mládež. Kapacita těchto zařízení je o něco větší, až 1426 dětí v 34 výchovných ústavech (průměrně 42 dětí na 1 ústav).

Největší počet dětí (až 5310 dětí) může být umísťováno ve 150ti dětských domovech o průměrné obsazenosti 35 dětí. Dětské domovy jsou určeny pro děti od 3 do 18 let (v případě studia až do 26ti let), které nemají závažné poruchy chování a umožněné je také pobyt nezletilým matkám s dětmi.

3.1.3. Ochranná výchova

Ochranná výchova je definována zákonem a jejím cílem je izolovat a resocializovat toho, kdo se dopustil společensky nebezpečného činu, stejně jako těmto činům předcházet (Matoušek, Kroftová 1998: 158). Ochranná výchova může být

uložena v občansko-právním řízení osobám starším dvanácti a mladším patnácti let, které se dopustili činu, který by se u právně odpovědných osob hodnotil jako trestný čin (povinně pak jestliže se jedná o čin, u kterého by byl uložen výjimečný trest odnětí svobody). V trestním řízení může být ochranná výchova uložena pouze mladistvým starším patnácti let s tím, že může být prodloužena až do devatenácti let.

3.1.4. Pomoc sociálních kurátorů

Každému mladému člověku, který trpí poruchami chování, má být přidělen sociální pracovník – kurátor pro mládež (Matoušek, Kroftová 1998: 155, 156). Kurátoři pro mládež pracují na sociálních odborech okresních či obvodních úřadů. Kurátoři spolupracují s orgány činnými v trestním řízení a podává jim zprávy o mladistvém. Mezi pravomoci kurátora patří navrhování náhradní výchovy, ústavní výchovy a ochranné výchovy. Účastní se také trestního jednání dětí a mladistvých. Zároveň pomáhá mládeži propuštěné z výkonu trestu v jejich integraci do společnosti.

Tento kurátor má ovšem kromě problémové mládeže na starosti také mladistvé propuštěné z ústavní výchovy. Spojování těchto agend rozhodně není ideální.¹⁶ Stejný člověk zároveň pomáhá „kriminálíkům“ a mladým lidem, kteří se ničím neprovinili, jen neměli štěstí na rodiče nebo o ně přišly. Tato osoba je navíc pro mládež z DD osobou cizí, ke které nemají vypěstovanou důvěru. Mladým lidem je také často od těchto sociálních pracovníků poskytnuta pouze jednorázová pomoc – finančního rázu či pomoc při hledání ubytování. Těmto mladým lidem je však zapotřebí věnovat pozornost dlouhodobě, provádět je při jejich prvních krocích samostatným životem, být jim k dispozici při většině jejich problémů a dovést ho tak k samostatnosti.

3.2. Dětské domovy

3.2.1. Organizace zařízení

V České republice máme dětské domovy dvojího typu; internátního a rodinného typu. Zatímco před rokem 1989 byla drtivá většina dětských domovů internátního typu, po roce 1989 převládla snaha přiblížit život v dětském domově životu v rodině.

¹⁶ Projekt „Šance pro budoucnost“, Dostupné na WWW: <<http://www.plzensky-kraj.cz/article.asp?itm=28392>>

Názvu dětský domov internátního typu se od účinnosti nového zákona již oficiálně neužívá, zařízení tohoto typu však stále existují a jsou určeny především pro děti a mladistvé, u nichž se počítá pouze s krátkodobým umístěním v DD a brzkým návratem do rodiny. V tomto zařízení jsou děti a mladiství ubytováni v pokojích po 8 až 12 dětech. Starost o chod domova je pak výhradně na personálu DD, děti se neučí činnostem běžným v rodině.

Zákon 109/2002 Sb. O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních upravuje dětské domovy rodinného typu. Základní organizační jednotkou dětského domova je rodinná skupina. Tuto skupinu tvoří nejméně 6 a nejvíce 8 dětí. Skupinka je zpravidla je tvořena chlapci i dívkami různého věku, snahou je také umisťovat sourozence do jedné skupiny, aby skupina co nejlépe simulovala „normální“ rodinu. Dětský domov je pak obvykle tvořen dvěma až šesti rodinnými skupinami. Oproti dětskému domovu internátního typu se děti a mladiství v tomto zařízení aktivně podílejí na chodu dětského domova, aby tak byl co nejlépe simulován chod běžné domácnosti a děti se tak naučili vše potřebné pro svůj samostatný život.

3.2.2. Funkce dětských domovů

Právní předpisy a zákon o rodině ustanovují, že dítě, které nemá odpovídající prostředí v rodině, může být umístěno v ústavní péči. Dětské domovy mají mezi institucemi ústavní péče zvláštní postavení, neboť poskytují všestrannou výchovu, materiální a sociální zabezpečení. Primárně představují instituci, která zajišťuje péči o děti, u nichž rodiče selhali v plnění svých rodičovských povinností, nikoliv péči o děti s problematickým chováním. Hlavním úkolem dětského domova je nahradit rodinou péči, vytvořit pro dítě co nejharmoničtější domov.

Nejčastější důvody umístění dítěte do dětského domova¹⁷ (viz dále):

- zanedbání výchovy, výživy a dalších rodičovských povinností
- fyzické a psychické týrání
- pohlavní zneužívání

3.2.3. Umístění dětí do dětského domova na prvním místě?

¹⁷ Dostupné na WWW: <<http://ddkklanovice.sweb.cz/>>

Česká republika je ve světě kritizována, že místo podpory biologických rodin, které se ocitly v obtížné situaci, dává přednost umístěním dítěte v dětském domově a odtrhnutím jej takto z rodinných vazeb. V roce 2000 bylo do ústavní výchovy (kojenecké ústavy + dětské domovy) umístěno 1923 dětí, z toho 59,7% ze sociálních důvodů, 21,0% ze zdravotních důvodů a 19,3% ze sociálně-zdravotních důvodů. U 3% dětí se jednalo o týrání ze strany rodičů.¹⁸ Ve více než polovině případů odebrání dětí rodičů se jednalo o důvody na straně nedostatečných prostředků rodičů. Stránky ministerstva práce a sociálních věcí jsou plné článků o nutnosti sanace rodiny (podle Bechyňové a Konvičkové¹⁹ se jedná o podporu a pomoc k zachování rodiny s cílem předcházet, zmírnit či eliminovat příčiny ohrožení dítěte). Národní koncepce rodinné politiky²⁰ deklaruje následující: „*Prioritou je vytvoření podmínek pro zajištění výchovy dětí v rodině, nebo není-li to možné a v případě, kdy by další setrvání dítěte v rodině vedlo k ohrožení jeho zájmu, v jiném prostředí, které rodinu nahrazuje, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění.*“ Podobně hovoří i Zákon 94/1963 Sb.²¹ o rodině: „*Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní. Pominou-li po nařízení ústavní výchovy její důvody nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péči, soud ústavní výchovu zruší.*“ Nicméně případy z praxe, stejně jako statistiky vypovídají o tom, že situace je jiná.

Svědčí o tom například případ rodiny Wallových²². Těm bylo v roce 2000 odebráno všech 5 dětí, protože sociálním pracovníkům přišel byt, ve kterém rodina přebývala, nevhodný (rodiče se ovšem v té době snažili svou situaci řešit). Sociální pracovník se nesnažil najít rodině sociální bydlení, ani pomoci se sháněním prostředků, nýbrž rozhodl o umístění všech pěti dětí do různých dětských domovů, včetně pouze pětiměsíční dcery. Děti odtržením od rodiny velmi trpěly. Matka se o děti starala dobře, nikdy netrpěly hladu, nebyly ani jinak zanedbané. Časem byly dvě nejmladší děti dány přes nesouhlas rodičů do pěstounské péče, pěstouni však bránili styku s biologickými rodiči. Wallovi bojovali několik let s českými soudy a s úředníky samotnými, děti jim

¹⁸Dostupné na WWW: <http://www.dom-os.cz/dokumenty/downloads_Zprava.pdf>

¹⁹ Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/5587>>

²⁰ Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf>

²¹ §46 odst. 2 Zákona 94/1963 Sb. o rodině

²²Dostupné na WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=293568>>

nebyly svěřeny ani o svátcích. Spravedlnosti se jim dostalo až u Evropského soudu pro lidská práva, který označil postup sociálních pracovníků za nesprávný a uznal Wallovým odškodné 10 tisíc eur. Ani po osmi letech snažení se však nepodařilo navrátit rodičům dvě nejmladší děti, které vyrůstaly u pěstounů. Přitom Zákon 94/1963 Sb o rodině. v paragrafu 45a o pěstounské péči ustanovuje, že „Bylo-li dítě svěřeno do pěstounské péče podle odstavce 2²³, je soud povinen nejméně jednou za 3 měsíce přezkoumat, zda trvají důvody pro svěřeni dítěte do pěstounské péče. (...) Soud rozhodne o výchově dítěte vždy, odpadnou-li důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče podle odstavce 2“. Hlavní problém s umístěním nejmladších dětí Wallových do pěstounské péče spočíval ve faktu, že pěstounství je v České republice chápáno na téměř stejné úrovni jako adopce, přičemž podle citovaného zákona mají pěstouni omezenější práva ve vztahu k dítěti.

Další důvody pro nutnost omezení počtu dětí vyrůstajících v dětském domově jsou ekonomické. Jedno dítě v ústavní péči stojí stát přes 280 tisíc korun ročně (Náklady na život dítěte v DD jsou nižší než například v diagnostickém ústavu, pohybují se asi mezi 220 a 270 tisíci korunami²⁴ za rok). Oproti tomu dítě v pěstounské péči vyjde stát na necelých 68 tisíc korun. V tabulce vidíme srovnání nákladovosti systémů výchovy v ústavech a v pěstounské péči. Přestože počet dětí v ústavní péči byl v roce 2005 jen zhruba o desetinu vyšší než počet dětí v pěstounské péči, náklady na život v ústavu byly vyšší téměř pětinasobně. Tento rozdíl rozhodně stačí na zvážení změny strategie v umístování dětí do dětských domovů. Případná sanace biologické rodiny, která představuje nejlepší možné řešení pro dítě, by ve většině případů jistě vyšla stát ročně také výhodněji než je tomu při jeho umístění do dětského domova.

Tab. 1. Srovnání nákladovosti systémů ústavní výchovy a pěstounské péče (za rok 2005)²⁵

	Ústavní výchova	Pěstounská péče
<i>Celkové náklady</i>	2 148 mil. Kč	467 mil. Kč
<i>Počet dětí</i>	7 621	6 904
<i>Počet zařízení/rodin</i>	227	4 720
<i>Roční náklady na 1 dítě</i>	281 853,- Kč	67 635,- Kč

²³ Odstavec 2 hovoří o důvodech svěřeni dítěte do pěstounské péče

²⁴ Dostupné na WWW: <http://www.llp.cz/_files/file/ustavni_pece.pdf>, data za rok 2005

²⁵ Dostupné na WWW: <http://www.llp.cz/_files/file/ustavni_pece.pdf>

3.2.4. Materiální zabezpečení při opuštění domova

V zákonu 109/2002 Sb. O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních²⁶ se stanovuje: „*Dítěti, které po dosažení zletilosti odchází ze zařízení, se podle skutečné potřeby v době propouštění a podle hledisek stanovených vnitřním řádem poskytně věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek v hodnotě nejvýše 15 000 Kč.*“

Jednorázový příspěvek 15 000 představuje určité startovné do života. Tato částka je ale v mnoha případech využita nevhodným způsobem, protože někteří mladí lidé se během svého pobytu v DD nenaučí hospodařit s penězi a dávají přednost ukojení momentálních potřeb oproti „šetření na horší časy“.

Další problém představuje část uvedeného zákona „podle skutečné potřeby v době propouštění a podle hledisek stanovených vnitřním řádem“, protože podle mého názoru je například posouzení skutečných potřeb velmi subjektivní. Hlediska stanovená vnitřním řádem se nejspíše většinou týkají chování daného jedince v průběhu ústavní výchovy, protože jsem se setkala s mladíkem, který prý kvůli chování nedostal od dětského domova ani korunu. V takovýchto případech se mladí lidé při opuštění DD ocitají v postatě bez prostředků, nemluvě o subjektivnosti posuzování chování.

Na stránkách Projektu Můj byt Nadace Terezy Maxové²⁷ jsem se dozvěděla o další možnosti financí, které mohou sloužit mladému člověku v počátcích samostatného života, spoření sirotčího důchodu. Pakliže se dítě dostane do dětského domova (částečně) osiřelé, může mu dětský domov spořit peníze ze sirotčího důchodu a poskytnou tak dítěti při odchodu z DD obnos, který může sloužit například jako základ pro koupi bytu, jak tomu bylo v případě jedné bývalé svěřenkyně tohoto domova.

3.3. Projekty orientované na děti z dětských domovů financované ze státního rozpočtu

²⁶ Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz>>

²⁷ Dostupné na WWW: <<http://www.mujsbyt.org>>

3.3.1. Najdi svůj směr²⁸

Projekt Najdi svůj směr jako projekt Iniciativy Společenství Equal vyhlášené Evropskou komisí byl ukončen v srpnu roku 2008. Projekt byl spolufinancován z Evropského sociálního fondu (73%) a státního rozpočtu České republiky (27%). Tento projekt se, jako mnoho jiných, zaměřil na zlepšení výchozí situace mládeže u ústavní péče při vstupu na trh práce. Dílčí cíl tohoto projektu pak představovala spíše orientace na vzdělání těchto jedinců, například vyrovnávání se s poruchami učení.

Ve vybraných dětských domovech (projekt je svým rozsahem výjimečný, zúčastnilo se jej 17 dětských domovů) působil po dobu 2 let expert, který jednotlivým cílovým skupinám poskytoval pomoc zaměřenou na dané věkové skupiny. Cílové skupiny v tomto případě netvořili pouze mladí lidé, chystající se opustit dětský domov, u nichž se nacvičovaly převážně praktické činnosti jako návštěvy úřadů či zaměstnavatelů, ale i další věkové či „problematické“ skupiny. Projekt pokrýval populaci již od předškolního věku. Tyto děti expert připravoval na úspěšný start do školy, případně vyrovnával nerovnosti ve znalostech a schopnostech. U prvňáčků byl pak kladen důraz na včasné rozeznání poruch učení či podporu při studijních výsledcích a s tím související rozvoj pozitivního vztahu ke vzdělávání. Dalšími skupinami, na které se tento expert zaměřoval, byly děti již s rozvinutou poruchou učení a mladí, které v blízké době čekal odchod z dětského domova. Tato skupina byla podporována při orientaci v životě mimo DD – zlepšení sociálních dovedností, hledání zaměstnání, kontakt se zaměstnavateli či s úřady. Dále bylo dle potřeby poskytováno doučování všem věkovým skupinám.

3.3.2. Studentský dům pro děti z dětských domovů²⁹

Radnice městské části Praha 10 otevřela v září minulého roku, ve spolupráci s Vysokou školou finanční a správní, dům, který je určen studentům vysoké školy, kteří pocházejí z dětských domovů či náhradní rodinné péče. Radnice se tak rozhodla vyplnit mezeru v nabídce této znevýhodněné skupině. Studenti budou mít z radničního rozpočtu hrazeno školné, výdaje na studium a veškeré náklady spojené s ubytováním. Do projektu se mohou přihlásit mladí z celé republiky, nyní ji využívá zatím pouze 6 studentů, do budoucnosti se ovšem počítá s navýšením kapacity až na 30 studentů.

²⁸Dostupné na WWW: <<http://www.nadacetm-equal.cz/>>

²⁹Dostupné na WWW: <<http://www.praha10.cz/novinky/articletype/articleview/articleid/307.aspx>>

Studentům jsou k dispozici byty o dvou dvoulůžkových pokojích s kuchyňkou, studovna, klubovna a prostory pro odborný personál, který bude studenty podporovat při studiu i řešení každodenních problémů.

3.3.3. Šance pro budoucnost³⁰

Projekt Šance pro budoucnost vznikl pod záštitou Plzeňského kraje a probíhal od dubna 2006 do března 2008. Cílem projektu bylo „vytvořit komplexní regionální nástroj pro začlenění mládeže, která odchází z dětských domovů na trh práce a do společnosti, aby si tito lidé byli schopni najít práci, udržet si práci, obstarat si bydlení a naučit se samostatné existenci“. Klienty byli v průběhu projektu motivováni ke snaze na sobě pracovat, a podporováni k celkovému osamostatnění se a spoléhání se pouze na vlastní síly.

V rámci projektu vytvořil odborný tým Západočeské univerzity speciální vzdělávací a poradenský program. Následně tento tým proškolil pracovníky dětských domovů a komunitní pracovníky, aby byli schopni poskytovat potřebné sociální služby mladým lidem v dětských domovech. Mladí lidé se podle výsledků projektu do vzdělávacích programů zapojili s velkým zájmem, přínosná se pro zapojení těchto mladých lidí ukázala spolupráce s úřady práce. Mladým lidem, kteří v době projektu opustili dětský domov, byly poskytnuty městy a obcemi startovací byty.

Do projektu se celkem zapojilo 91 mladých lidí z dětských domovů a během něj byl vytvořen vzdělávací a poradenský program včetně metodiky, který mohou i nadále využívat pracovníci dětských domovů pro přípravu svých chráněnců na odchod z DD a přípravu na samostatný život.

3.3.4. Informační portál a databáze služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením³¹

Informační portál a databáze služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením poskytuje informace o sociálních službách pro osoby:

- ohrožené sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní výchovy
- navrátilší se z výkonu trestu

³⁰ Dostupné na WWW: <<http://www.plzensky-kraj.cz/article.asp?itm=28392>>

³¹ Dostupné na WWW: <<https://sluzbyprevence.mpsv.cz/>>

- osoby, jejichž zájmy a práva jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby
- jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností

Portál poskytuje databázi o subjektech poskytujících sociálních služby, jako jsou zařízení poskytující danou péči či sociální kurátoři a statistiky o jednotlivých službách. Portál umožňuje komunikaci mezi jednotlivými složkami veřejné správy, umožňuje spolupráci jednotlivým subjektům. Velmi cenné pak mohou pro cílovou skupinu být informace o volných místech v zařízeních, například o volných lůžkách v domech na půli cesty v celé republice. Na informačním portálu také mohou mladí lidé z dětských domovů a jim pomáhající pracovníci dětských domovů či sociální pracovníci nalézt zákony upravující sociální služby, životní minimum, zákony o rodině či právech dítěte.

Myslím si, že informační portál představuje pomůcku přístupnou spíše pro odborníky než pro mladé lidi opouštějící dětský domov, představuje ovšem velmi ucelenou databázi služeb, která umožňuje jednodušší komunikaci mezi jednotlivými poskytovateli služeb a činí tak pomoc cílové skupině efektivnější.

4. Role neziskových organizací v integraci dětí z dětských domovů do společnosti

Neziskové organizace v jistém smyslu doplňují služby, které nedokáže zajistit stát. Hlavní sféry činnosti neziskových organizací v oblasti problematiky integrace „dětí“ z dětského domova do společnosti představuje zajišťování bydlení pro tyto jedince a pomoc při hledání práce, případně různé vzdělávací programy. Množství těchto organizací je velké, což možná značí velkou mezeru ve státních aktivitách. Neziskové organizace často nastupují ve chvíli, kdy selžou státní orgány (nečinnost sociálních pracovníků/pracovníků na sociálních odborech).

4.1. Domy na půli cesty

Podle zákona 108/2006 O sociálních službách jsou Domy na půli cesty zařízeními pro mládež do 26 let, která po dosažení zletilosti opouští ústavní či ochrannou výchovu, případně se navrací z výkonu trestu. Služba poskytovaná Domy na půli cesty spočívá v poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským okolím, sociálně terapeutické činnosti a pomoci při uplatňování práv a obstarávání osobních záležitostí.

Pro děti z dětských domovů tato zařízení představují realitě bližší ubytování než tomu je v ústavěch. Lidé, kteří tento typ bydlení využívají, se v něm naučí samostatnosti a režimu, který jim často chybí.

4.1.1. Dům otevřených možností³²

Občanské sdružení DOM vzniklo v roce 2007 na podporu mladých lidí bez rodinného a sociálního zázemí. Občanské sdružení DOM se zabývá různými formami práce s mládeží v psychosociální nouzi, zaměřuje se na mladé bezdomovce, ohrožené a rizikové skupiny mládeže, u kterých jejich rodinná či institucionální historie, psychický stav či návyky mohou vést k sociální izolaci, delikvenci či sebedestruktivnímu jednání. *„Cílem aktivit a poskytovaných služeb je taková spolupráce s mladými lidmi, která vede*

³² Dostupné na WWW: <<http://www.dom-os.cz/index.php?page=onas&typ=sablony>>

k přijetí nových hodnot, postojů a životního stylu a tím i k celkové integraci vyděleného mladého člověka do společnosti.“

Za hlavní cíle Domu na půli cesty občanské sdružení DOM považuje učení mladých lidí následujícím dovednostem:

- **Porozumět sobě i druhým** – psychosociální rehabilitace klientů
- **Být schopen užít se a bydlet** – budování ekonomické samostatnosti (schopnosti sehnat si práci a bydlení)
- **Znát svá práva a povinnosti** – učení schopnosti orientovat se ve společnosti, porozumění občanským a lidským právům
- **Umět si vyhledat a využít pomoc** – orientace v oblasti sociální sítě, systému podpory a pomoci

Dům na půli cesty občanského sdružení DOM zahájil provoz již počátkem roku 1999 v Braunerově ulici v Praze 8. Dům je činžovní pavlačového typu se samostatnými garsonkami, společným sociálním zařízením, kuchyní, tělocvičnou a dvorkem. Celkově nabízí Dům na půli cesty ubytování deseti mladým mužům a ženám.

Bydlení je určeno mladým lidem bez rodinného zázemí ve věku 17-26 let. Bydlení v Domě na půli cesty je přechodné a trvá podle potřeby zhruba 1 rok (s možností prodloužení) a klienti si za něj platí měsíčně nájem. Klienti mají hrazeno denně jedno teplé jídlo – vždy vaří jeden klient pro všechny ostatní. Úklid bytu, praní prádla či opravy zařízení si klienti zajišťují sami. Podmínkou ubytování v Domě je studium, pracovní činnost či usilovná snaha o ni. Pakliže klient nestuduje a nemá momentálně práci, dochází do košíkárny „Košára“³³, která je od roku 2003 součástí občanského sdružení DOM. Zde se učí důležitým pracovním návykům (někteří mladí lidé mají například problémy s pravidelnou docházkou do zaměstnání).

Klienti mají pravidelně tzv. komunity, setkání s odbornými pracovníky, během nichž se učí důležitým dovednostem, například zvládání agrese. Tyto komunity jsou povinné pro všechny klienty, kteří nemají jiné povinnosti. Kromě těchto komunit se klienti setkávají například i při výjezdových akcích mimo DOM (turistika, horolezectví, koně).

³³ Pozn.: Košára znamená v romštině košíky

Důvody pro vyloučení z Domu na půli cesty jsou podle paní Vláškové trojí: alkohol či jiné omamné látky (zejména pak jestliže klient ovlivňuje další klienty), agresivita a nespolupráce (neúčast na komunitách, neochota hledat si práci apod.).

4.1.2. Heřmánek³⁴

Občanské sdružení Heřmánek vzniklo již v roce 1997 za účelem zřízení domu na půli cesty, jehož činnost byla zahájena v roce 1999. Heřmánek poskytuje ubytování mladým lidem do 26 let věku, kteří mají za sebou ústavní výchovu, prošli systémem náhradní rodinné péče nebo pocházejí z dysfunkční rodiny, ohrožující vývoj jedince. Kromě jednotlivců a nastávajících matek umožňuje Heřmánek také ubytování matkám či manželským (družským) párům s maximálně dvěma dětmi do věku 5 let, alespoň jeden z rodičů však musí splňovat podmínky věku a institucionální či nevhodné výchovy. Klienty je podepisována „Smlouva o poskytování služeb“ na dobu jednoho roku. V případě, že klient začne studovat nebo pracovat, je s ním smlouva prodlužována.

Cílem Heřmánku je vytvoření sociálních návyků potřebných pro samostatný život. Těchto cílů se snaží dosáhnout zejména prostřednictvím podpory:

- Ve schopnosti hospodařit s příjmem
- K získání a udržení zaměstnání
- Ve vyřizování vlastních záležitostí na úřadech za pomoci pracovníků
- K intenzivní snaze hledání vlastního bydlení
- Utváření vztahů v přirozeném prostředí (podpora vztahů s rodinou)
- Péče o sebe – dodržování hygienických pravidel
- Slušného chování

Od roku 2001 ubytovává dům na půli cesty až 19 mladých lidí ve čtrnácti pokojích a jednom startovacím bytě. Pokoje jsou poměrně dobře vybavené včetně kuchyňské linky. Další, tréninková kuchyně je společná všem klientům, stejně jako společenská místnost či dílna. Sociální zařízení je společné na patrech, součástí jsou i pračky. Jednou ze zásad Heřmánku je poskytování přirozeného prostředí k životu – pokoje jsou tedy zařízeny skromným, způsobem bez luxusu, aby se tak klienti naučili žít v podmínkách odpovídajících běžným potřebám.

³⁴Dostupné na WWW: <<http://www.hermanek.karvina.info/>>

Každý klient, který není zaměstnaný, nestuduje či nepečuje o dítě, se musí účastnit tzv. pracovních terapií (7.30-11.00) spočívajících v opravách a zvelebování domu či výrobě upomínkových předmětů a hraček. Podobně jako u Košáry Domu otevřených možností, cílem těchto pracovních terapií je osvojení pracovník návyků u klientů.

Klienti mají možnost vyjádřit se k fungování a pravidlům Heřmánku na komunitních setkáních s pracovníky domu. Jednou za půl roku pak Heřmánek hodnotí Pravidla bydlení a ve spolupráci s klienty zavádí změny k efektivnějšímu fungování služeb domu.

Od roku 2008 přibylo k Domu na půli cesty Heřmánek také Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc Heřmánek pro mladistvé ve věku od 16 do 18 let. Toto zařízení je určené mladistvým, kterým hrozí umístění do ústavní péče kvůli problémům v rodině, ať již se jedná o konflikt s rodičem či ztrátu bydlení rodiny, alkoholismus aj. Umístění v Heřmánku umožní dítěti neztratit kontakt s rodinou či například pokračovat ve studiu na stávající škole. Cílem této služby je předejít umístění mládeže do některého z ústavů (s nutností adaptace na odlišný způsob života), zvláště pokud je nepříznivá situace v rodině dočasná.

4.2. Projekty pro děti z DD

Podobně jako přispívá stát ke vzniku projektů orientovaných na problematiku odchodu z dětského domova, vzniká i množství projektů, které mají na svědomí různé neziskové organizace, občanská sdružení apod. Dá se říci, že tyto organizace reagují na mezeru v nabídce těchto projektů ze strany státu.

4.2.1. Společně k integraci klientů Domů na půli cesty na trh práce³⁵

Iniciativa Společenství EQUAL³⁶ za finanční podpory evropských strukturálních fondů podpořila projekt, jejímž předkladatelem byl Dům na půli cesty, patřící pod Sdružení pěstounských rodin. Projekt započal v roce 2005 a ukončen byl v roce 2007.

Tento projekt se zaměřil převážně na zlepšení šance mladých lidí handicapovaných výchovou v ústavech a nízkou kvalifikací na získání zaměstnání. Do

³⁵ Dostupné na WWW: <<http://www.dumnapulicesty.cz/?page=equal>>

³⁶ Iniciativa Společenství Equal je jedním z nástrojů na dosažení cílů Evropské strategie zaměstnanosti, viz. www.equalcr.cz

projektu se například zapojil Městský úřad Pohořelice, jenž si vzal za cíl na lokální úrovni bojovat proti nerovnému postavení cílové skupiny na trhu práce zejména pozitivním zvýhodňováním této skupiny (pomoc při hledání místa či zařizování trvalého bydliště).

Projekt se dále zaměřil také na pořádání vzdělávacích kurzů a přednášek. Od října 2005 do srpna 2007 tak klienti, na něž tento projekt byl zaměřen, mohli navštívit přednášky o včelařství, stolařství, ekopěstitelství, chovatelství či výcvik koní. Kurzy pořádané v rámci tohoto projektu se pak zabývaly například zvyšováním gramotnosti na počítači, zážitkové pedagogice, psychologii v životní praxi či výuce uměleckých technik.

V rámci projektu byla vytvořena národní (a dokonce i mezinárodní) síť center poskytující mladým lidem poradenské, motivační a vzdělávací aktivity. Tato síť pak může sloužit ke komunikaci v rámci ČR (i mezinárodně) a k předávání zkušeností s prací s klienty, kterým je tato služba určena.

4.2.2. Dejme šanci dětem³⁷

Dejme šanci dětem je jedním z projektů Nadace Terezy Maxové. Dejme šanci dětem je výchovně-vzdělávací projekt umožňující adresnou pomoc podle motto **konkrétní dítě – konkrétní potřeba – konkrétní dárců**. Projekt spočívá v uveřejňování konkrétních přání dětí v dětském domově prostřednictvím virtuálního dětského domova s jednotlivými pokojíčky pro každé dítě. Dárce si vybere konkrétní přání a přispěje dítěti na jeho splnění a to kdykoliv 24 hodin denně prostřednictvím platby na účet – každé dítě má vlastní variabilní symbol, čímž je zaručena transparentnost daru.

Virtuální dětský domov se dělí na děti, které žádají o příspěvek umožňující jim rozvinout svůj talent – sekce Můj talent (děti žádají například o financování plaveckého soustředění či malířských potřeb) a děti, které se chtějí lépe připravit na život po dětském domově – sekce Mé vzdělání a budoucí profese (mládež si nejčastěji přeje financování řidičského průkazu).

³⁷ Dostupné na WWW: <<http://www.sance.cz/>>

V rámci projektu jsou uveřejňována pouze přání vedoucí k rozvinutí schopností či dovedností, přání jako elektronika či oblečení nejsou postoupena k plnění. Projekt je svým zaměřením a způsobem vypracování naprosto jedinečný.

5. Shrnutí teoretické části

Dětské domovy jsou zařízením poskytujícím ústavní péči pro děti, u nichž selhala rodinná péče. V České republice stále převládá praxe umístění dítěte do dětského domova jako jednodušší a okamžité řešení problému nevhodné péče v rodině, oproti dlouhodobější pomoci rodině. Zákon o ústavní péči z roku 2002 sice ustanovil fungování dětských domovů rodinného typu, život v takovémto domově je však stále velmi vzdálený životě ve fungující rodině. Děti jsou výchovou v domově, ať je sebelepší, poznamenány na zbytek života – nebyly ideálně socializovány, z nedostatku pozornosti a lásky trpí psychickou deprivací, případně sekundární deprivací. Ústav jakým je dětský domov nikdy nemůže dítě připravit na samostatný život tak, jak je tomu v běžné rodině, neboť jedinci trpí ústavní závislostí. Po odchodu z dětského domova se těmto lidem nenabízí příliš možností kam se vydat. Mladí lidé se uchylují k rodině, která jim z nějakého důvodu nemohla do té doby poskytnout potřebnou péči, nebo se vydávají hledat levné ubytování – ubytovny a domy na půli cesty. Na cestu jsou většinou vybaveny pouze částkou nedosahující ani výše jednoho průměrného platu v České republice.

Právní úprava myslí na fungování dětských domovů, na práva i povinnosti dětí v nich, nicméně se příliš nezabývá situací dětí (mládeže) po odchodu z dětského domova. Mladým lidem má sice v integraci do společnosti pomoci kurátor pro mládež, jejich množství ovšem není dostatečné a náplň práce nepokrývá pouze tuto cílovou skupinu. Stát se po odchodu mládeže z dětského domova nezabývá dalšími osudy bývalých svěřenců ústavů, nevede si o nich žádné statistiky. Je tedy možné pouze odhadovat, jak velkému množství mladých lidí se nepovede adekvátně začlenit do společnosti, kolik jich například nesežene práci.

Stát, podobně jako nižší celky se angažuje v pomoci dětem v dětských domovech v jejich začlenění do společnosti pomocí různých projektů, jejichž cílem bývá rozvinutí schopností a dovedností potřebných v životě „po domově“. Tyto projekty plní podobnou funkci jako projekty realizované neziskovými organizacemi.

Neziskové organizace se snaží upozorňovat na problematiku přípravu na život po domově, stejně jako na obtížnou situaci, v níž se mladí lidé nacházejí. Velmi přínosným je postupný vznik Domů na půli cesty, které představují dostupné řešení

bytové situace zkoumané skupiny. Místa v těchto domech jsou však omezená, nepokrývají dostatečně poptávku.

Aktuální situace mladých lidí opouštějících dětské domovy je výrazně lepší než před několika lety. Existence Domů na půli cesty, stejně jako jednotlivých státních i nestátních projektů pro integraci mládeže do společnosti, usnadňuje jejich včleňování do společnosti. Nicméně nabídka těchto služeb sociální pomoci nemůže pokrýt poptávku po ní.

6. Praktická část

6.1. Metody a cíle výzkumu

V praktické části své bakalářské práce bych ráda zjistila, jaká probíhá přechod mládeže z dětského domova do společnosti v praxi. Zajímá mě subjektivní prožívání odchodu z dětského domova, osobní zkušenosti s přípravou na odchod, plány do budoucna, život v domech na půli cesty. Proto jsem se rozhodla provést rozhovory v dětských domovech, s mladými lidmi, které čeká odchod z domova, i s mladými lidmi, kteří už mají tento zlomový bod za sebou. Tyto respondenty jsem kontaktovala prostřednictvím Domů na půli cesty.

Pro svůj kvalitativní výzkum dané problematiky jsem se rozhodla využít metodu polostandardizovaného rozhovoru, protože se mi zdála nejvhodnější. Během rozhovorů jsem pokládala předem připravené otázky, jejich pořadí ovšem nebylo vždy dodržováno, otázky byly přizpůsobovány jednotlivým respondentům. Za cíl jsem si během rozhovorů stanovila pokrýt otázkami všechny oblasti, které považuji za důležité při zkoumání odchodu mládeže z dětského domova.

Rozhovory byly zaznamenávány na diktafon a následně přepisovány a dále zpracovávány. Oblasti, které se netýkaly života v dětském domově či následné integrace do společnosti byly při interpretaci vpuštěny. Identifikační otázky, zejména citlivé otázky na rodinné poměry, nebyly pro větší pocit bezpečí a anonymity nahrávány, tyto údaje jsem zaznamenávala na papír.

Při sestavování otázek k rozhovorům jsem vycházela z toho, co jsem o problematice integrace dětí z ústavu zjistila v teoretické části této práce. Cílem výzkumu tedy bylo zjištění, nakolik všechna opatření vynaložená na úspěšnou integraci těchto mladých lidí do společnosti fungují v praxi. Výstupem výzkumu tedy bude srovnání závěrů z teoretické části práce s výsledky výzkumu.

6.1.1. Výzkumné otázky

- Jsou děti a mládež v dětském domově dostatečně připravovány na život mimo zdi ústavu?

- Jak subjektivně vnímají (vnímali) odchod z DD, cítí se (cítili se) připraveni?

6.1.2. Kódování a kategorizace dat

Při interpretaci jsem vytvářela jednotlivé kategorie pro přehlednost a jednodušší srovnání jednotlivých rozhovorů. Kategorie byly vytvořeny za pomoci **otevřeného kódování**, což je „*proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů*“³⁸

Kategorie pak chápeme jako souhrn jednotlivých pojmů, které popisují podobný jev. Proces kategorizace je tedy procesem „*seskupování pojmů, které se zdají příslušet stejnému jevu*“.³⁹

Na základně kategorizace pojmů jsem dopěla k následujícím, poměrně širokým kategoriím:

Rodinná situace

Série identifikačních otázek spolu s dotazy na rodinu a důvody pro umístění do dětského domova byla, kvůli své důvěrné povaze umístěna na úplný konec rozhovoru, při interpretaci rozhovorů však informace o rodinném zázemí umísťuji hned na začátek vzhledem k chronologii vyprávění respondentů.

Život v DD

V baterii otázek na téma život v dětském domově zjišťuji, jak vypadá běžný den v dětském domově, jestli jsou respondenti spokojeni v DD, jestli jim něco chybí, jaké mají vztahy s vychovatelkami a jestli mají v domově kamarády. Důležité informace pro mě představuje účast na domácích pracích, tedy nakolik se děti v domově naučí běžným činnostem potřebným v budoucím životě.

Integrace do společnosti

V sérii otázek, zaměřujících se na zkušenosti respondentů s projekty určených této cílové skupině a na pracovní zkušenosti, jsem chtěla zmapovat šance mládeže z dětského domova na úspěšnou integraci do společnosti.

³⁸ Strauss; Corbinová 1999: 42

³⁹ Strauss; Corbinová 1999: 45

Subjektivní vnímání odchodu

Respondenty jsem podrobila také několika dotazům na subjektivní prožívání zlomového okamžiku v jejich životě v podobě odchodu z dětského domova. Respondentů jsem se dotazovala na jejich obavy, přání a sny.

Život v domě na půli cesty

U tří respondentů, kteří již mají odchod z dětského domova za sebou a nachází se momentálně v domě na půli cesty, jsem se samozřejmě dotazovala také na jejich zkušenosti s tímto zařízením a na to, jaké mají plány po jeho opuštění.

6.2. Rozhovory v dětských domovech

6.2.1. Rozhovor se Sárrou

Sára pobývá už dva roky v dětském domově v pražských Klánovicích. Její výchovná skupina má pro sebe krásnou vilu se dvěma obývacími pokoji. Sára má pokoj sama pro sebe, i když průchozí. V pokoji má, jak se na zběžný pohled zdálo, všechno, co potřebuje správná „puberťačka“. Sára působila velmi přátelsky, byla usměvavá, působila velmi inteligentně, vyjadřovala se bez problému, což nasvědčuje tomu, že její dětství v rodině nebylo problémové.

Rodinná situace:

Sáře je 16 let a do domova se dostala, když byla její matka uvězněna. S tátou se Sára nevidá. S matkou má vztah evidentně velmi dobrý, neboť se, jako jediná, nemůže dočkat, až se z dětského domova dostane a bude s ní doma. Předpokládá, že v domově nezůstane ani do osmnácti let, že do té doby její matku z vězení pustí. Sára má starší sestru, která ji finančně podporuje.

Život v dětském domově:

Podle Sárky mají v dětském domově rozpis služeb, které každý večer musí mít splněné. O dětském domově si Sára myslí, že není špatný, ale spokojená tam není, protože jí chybí máma. Až Sára opustí dětský domov, asi se tam už nebude vracet na návštěvu, možná za tetami, ale prý to bude chvíli trvat.

Integrace do společnosti:

Sára, přestože nejspíše nebude v dětském domově do svých osmnáctin, uvedla, že vychovatelé se již nyní zabývají její budoucností: „*Snazl se, abychom v té škole něco dokázali.*“ Sára se v době rozhovoru zrovna rozhodovala, na jaké škole by chtěla po ukončení základní školy pokračovat. Nejspíš u ní vyhraje učební obor kadeřnice, chtěla by totiž jednou dělat v nějakém salónu. Mimo záznam se mi ale Sára svěřila, že neví, jestli ji na kadeřnici vezmou, když měla v pololetí dvě pětky na vysvědčení a na školu berou podle průměru. V minulosti si už vyzkoušela brigádu, doplňování zboží v místním obchodě. Další peníze dostává od sestry a jiných příbuzných.

Přestože Sáru nečeká v osmnácti letech klasický odchod v osmnácti letech, je velmi dobře informovaná o tom, jak to s těmito mladými chodí: „*Ony se jim tady strádají peníze na účet a v osmnácti si je vyberou. A od děcáku ještě dostávají 10 nebo 15 tisíc na ruku. A mají založenou knížku.*“ Peníze, které se jim na účet dostávají, jsou prý většinou sirotčí důchod nebo od rodičů, něco přispívá i Nadace manželů Klausových. O projektech, které se pořádají pro děti, které očekávají odchod z dětského domova, také Sára ví, o jejich úspěšnosti si ale myslí své: „*Jsou lidi, kteří to jako úspěšně to tady zvládli, ten odchod, ale jsou lidi, kteří prostě vůbec, no.*“ Zejména proto, že prý neumí zacházet s penězi.

6.2.2. Rozhovor s Romanem

Roman byl, stejně jako Sára, velmi ochotný, nicméně z jeho projevu byla cítit trochu nejistota, nebylo mu vždy jasně rozumět. Roman sdílí pokoj ještě s jedním chlapcem.

Rodinná situace:

Roman byl umístěn do dětského domova v Klánovicích z důvodu alkoholismu u jeho matky před třemi a půl lety, nyní je mu 17 let. Otec Romana je hledáný policií pro neplacení výživného na něj a jeho 5 sourozenců. Mladší brácha Romana je taktéž v dětském domově, ostatní sourozenci jsou již starší a osamostatnění, někteří bydlí spolu v rodinném domě v Olomouci.

Život v dětském domově:

Roman je v dětském domově naprosto spokojený, je rád, že ho oddělili od matky. V domově má kamarády, s tetami vychází docela dobře: „*No jak kdy, někdy se*

pohádáme a je to naprd, no to je různý, podle toho, jakou má kdo náladu“. V domově Romanovi nic neschází. Stejně jako Sára se Roman podílí na domácích pracích podle rozpisu služeb, prádlo si pere sám.

Co se týče odchodu z dětského domova, Roman cítí podporu ze strany tet – vychovatelek, spolehnout se prý ale může v případě potřeby jen na některé: *„Jak které tety. Některé jsou schopny pomoci. Ale některé ne.“* V případě problémů požádá o pomoc spíše sourozence než někoho z pracovníků dětského domova.

Integrace do společnosti:

Roman si bude prodlužovat bydlení v dětském domově o další rok, aby měl dostatek času najít si práci a další bydlení. O tom, kde by chtěl po odchodu bydlet, má ale jasno. *„No takhle, mám domluvené se sourozencema v Olomouci, oni tam mají barák, že tam půjdu za nima. No, nějak se složíme na nájem, budeme si tam žít, společně pohromadě.“* Romanovi chybí rok do vyučení se instalatérem. Protože si bude hledat práci v Olomouci, a nemůže tak využít zdejších kontaktů přes školu, hodlá se po práci shánět zejména na internetu, případně přes Úřad práce. S prací již zkušenosti má, na brigády prý chodí hodně, například jako obsluha či výpomoc v kuchyni v tamější hospodě.

Jeho představa o tom, jak bude probíhat jeho odchod z dětského domova je velmi obecná: *„No tak sbalím si věci svoje. A každý ještě dostává při odchodu od děčáku patnáct tisíc.“*

Roman oceňuje projekty zaměřené na integraci mládeže z dětského domova do společnosti. Účastní se pravidelně přípravného projektu Múzy, kde se naučil *„jak se podepisují smlouvy, ohledně bytu a takové“* a následujícího dne po rozhovoru odjížděl na projekt naučit se jak si sehnat práci, jak vypadají pohovory apod. Podle Romana jsou projekty jako tyto pro něj přínosné: *„No tak odnesu si odtamtud různé vědomosti“*, nicméně některé z projektů ho nebaví, nechodí na ně rád. Nabídka projektů pro mladé lidi jako je on, je podle jeho názoru dostatečná.

Subjektivní vnímání odchodu:

Roman se zatím necítí připravený na odchod z domova. *„Je to takový strašidelný, odejít, najednou být sám, je to takový, takový nezvyk. Prostě si jen tak*

představit, že bych měl odejít, to nevím teda.“ Nejvíce se obává toho, že se mu nepodaří najít práci a že nevyjde s penězi. Hospodaření s penězi představuje pro Romana problém, 300 korun měsíčně, které dostává od státu jako kapesné, totiž často utratí velmi záhy, například za cigarety.

Na otázku, jak sám sebe vidí za 5 či za 10 let, nedokázal odpovědět, nedokázal si nic tak vzdáleného představit. Romanovým největším přáním je zůstat co nejdéle v domově.

6.2.3. Rozhovor s Honzou

Honza, stejně jako Sára a Roman pobývá v klánovickém dětském domově, podobně jako Roman působil velmi tichým dojmem, při rozhovoru těkal očima po místnosti, byl velmi nervózní. Ve své výchovné skupině se těší výsad nejstaršího, má totiž sám pro sebe dva pokoje. První, průchozí slouží jako soukromý obývací pokoj, do kterého si pořídil dokonce televizi. Druhý pokoj slouží jako ložnice.

Rodinná situace:

Honzovi bude brzo 18 let, v Klánovicích bydlí již tři roky, předtím však pět let pobýval v jiném domově. O své rodině a důvodech k umístění do domova nechtěl mluvit. Honza má několik starších sourozenců, všichni dle jeho slov pracují.

Život v dětském domově:

Honza je v domově spokojený, s tetami vychází „celkem v pohodě“. Domácí práce ho příliš nebaví: „(...) *občas odmlouvám. Práce je práce, povinnost*“. Stejně jako Roman má Honza pocit, že v případě potřeby se může na některé z vychovatelů spolehnout.

Integrace do společnosti:

Honza si bude, stejně jako jeho kamarád Roman prodlužovat pobyt v dětském domově o jeden rok. Tety s ním prý odchod z dětského domova zatím neprobíraly, Honza počítá s variantou bydlení v domě na půli cesty. O existenci domů na půli cesty se prý dozvěděl od kamarádů, kteří již služeb těchto zařízení využili. Sám by ale kvůli soukromí upřednostňoval najít si nějaký byt.

Honzu také čeká jen jeden rok, než se vyučí instalatérem. Práce ho baví a nemá obavy, že by si nenašel práci: „*Mistr říkal, že se chytnu, že to bude dobrý.*“ Honza již dokonce má nabídku na práci, o prázdninách totiž v rámci brigády vypomáhal u jednoho instalatéra a ten mu nabídl, že by ho po škole zaměstnal.

Hospodaření s penězi dělá problémy i Honzovi: „*No někdy se stává, jako že utratím hned a někdy mi to vydrží dýl.*“. Nicméně peníze, které dostane při odchodu z domova, si spíše schová na „horší časy“, neplánuje je utratit.

Projekty pořádané pro cílovou skupinu, do níž patří, Honzu nebaví, myslí si, že nejsou pro něj nijak přínosné. Honza dokonce ani neví, co se na projektech děje: „*Co? No já je zas tak moc nevnímám, já si spíš z toho dělám takový srandy.*“

Subjektivní vnímání odchodu:

Honza se ještě rozhodně necítí připravený na odchod z domova: „*To bych tady asi nechtěl zůstat no.*“. Obává se toho, že si nenajde bydlení, starosti mu také dělá jeho neschopnost hospodařit s penězi. Při dotazech na jeho plány do budoucnosti, čeho by chtěl dosáhnout, Honza nápadně ztichl. Nakonec mi sdělil, že to neřeší, protože je to moc daleko. Jeho největším přáním je zůstat v domově, jak dlouho to jen bude možné, dokonce zvažuje pokračovat ve studiu formou nástavby. A důvod? Oddálit odchod z domova.

6.2.4. Rozhovor s Pepou

Pepa vyrostl v dětském domově v Sazené, který se nedávno přestěhoval do Unhoště. Rozhovor se tedy konal v Unhošti, v krásné nové budově. Oproti dětskému domovu v Klánovicích ovšem tento domov mnohem méně připomíná život v rodině, spíše se přibližuje domovu internátního typu. Do společenské místnosti – obýváku se prochází dlouhou chodbou s jednotlivými pokoji pro děti (mládež), což má samozřejmě velmi daleko k domácímu prostředí. Pepa byl, jako všichni respondenti, velmi vstřícný, navíc byl velmi upovídaný, bohužel mu ale často nebylo dobře rozumět, protože mluvil velmi potichu a neartikuloval.

Rodinné zázemí:

Pepa je v dětském domově od svých pěti let, nyní je mu téměř 19 let. Jeho rodiče se rozvedli, když byl ještě malý, matka měla psychické problémy a nemohla se o Pepu a

jeho mladší sestru starat. Umístění dětí do dětského domova ještě zhoršilo její stav a tak je až do dnešního dne v Ústavu sociální péče, kde ji Pepa navštěvuje. Pepova mladší sestra byla adoptována.

Život v dětském domově:

V dětském domově v Unhošti je Pepa spokojený, má tu své kamarády a s tetami má dobré vztahy. Na tety se může spolehnout, nicméně s problémem by jistě šel za panem ředitelem: „*Pan ředitel, ten je jasnej, ten pomůže určitě*“.

Služby na domácí práce mají děti v Unhošti podle Pepy pouze o víkendu, přes týden v domově funguje uklízečka. Když se ale o víkendu děti vzbudí, už je čeká lísteček s tím, co je potřeba udělat, úkoly si rozdělí samy: „*No, já se vždycky rád prospím, takže na mě vždycky zbyde to nejhorší*.“ Nakupovat chodí o víkendu děti podle rozpisu vychovatelů. Ten, na koho vyjde služba, jde s penězi třeba pro rohlíky na snídani. Děti se naučily, jak se pere prádlo, nebo aspoň Pepa si myslí, že by to zvládl, nicméně prádlo v domově perou vychovatelky. U vaření ale děti pomáhají, hlavně Pepa se prý hodně chodil dívat do kuchyně jak se co vaří.

Integrace do společnosti:

Pepovi je sice už skoro devatenáct let, přecházel ale z oboru instalatér na zámečníka, čímž si prodloužit pobyt v domově. Až se vyučí a bude muset odejít, rád by využil možnosti startovacích bytů, které poskytuje dětský domov Unhošť svým bývalým svěřencům. V těchto startovacích bytech se již platí nájem. Pepa ale nemá problém vyjít s penězi: „*Když vím, že musím, tak s tím vyjdu. (...) Já si třeba ušetřím a pak jdu s kámošema na pivo*.“ Pravidelně však Pepa utrácí za horalky, sušenky, které si kupuje každý den s kamarádem. Když jeden z nich nemá na horalku peníze, ten druhý mu půjčí a příště si to oplatí. Peníze, které dostane při odchodu z domova, by, stejně jako předchozí dva respondenti, rád ušetřil, spíše z nich ale bude platit nájem ve startovacím bytě.

Pepa již má zkušenosti s různými brigádami, nemá problémy s dodržováním pracovních návyků („*No, když chci peníze, musím*.“), pracoval prý i měsíc v kuse. V létě se chystá pracovat ve skladu, vyzkoušel si i zedničinu. Pepa ale doufá, že až v rámci praxe bude chodit pracovat pro nějakou firmu, tak si jej tam budou chtít nechat. Případně si bude práci hledat přes internet nebo na Úřadu práce.

Pepa se v minulém roce čtyřikrát účastnil víkendových programů projektu Život nanečisto. Projekt podle Pepy probíhal formou her: „*Tam dostaneme třeba nějaké peníze, musel jsem s nima zaplatit třeba večeři, všechno jsem musel zaplatit. No a musel jsem to všechno zařídit, úplně sám. No a když si to člověk zařídil, tak měl večeři, nebo kdo byl lepší, tak mohl spát třeba normálně na posteli, a kdo byl horší, tak spal na karimatce.*“ Pepa se na tomto projektu dle svých slov něčemu naučil a přál by si i pokračování tohoto projektu.

Jako jediný respondent se mi Pepa svěřil i s tím, že měl v domově jednoho o několik let staršího kamaráda, kterému se nepodařilo osamostatnit, sklouzl k drogám a zemřel na předávkování.

Subjektivní vnímání odchodu:

Pepa se cítí relativně připravený na odchod z domova: „*No, ne že bych všechno znal, ale věděl bych třeba na koho se obrátit v některých chvílích.*“ Obavy ale rozhodně stále má: „*No já si myslím, že je to něco úplně jiného. Je to hodně velký skok. Bude to hodně těžké. (...) Já si myslím, že život nás prostě naučí. Je to jenom na nás, jestli to zvládneme nebo jestli to nezvládneme. (...) možná tak na devadesát procent si myslím, že bych to mohl zvládnout. Těch deset procent tam pořád je, no.*“ Pepovi ale rozhodně nechybí optimismus: „*Ještě mám čas. Každou chvíli se můžu ještě něčemu naučit.*“

Pepa má dvě velká přání, aby se vyučil a aby mohl bydlet s matkou. V budoucnu by si totiž rád vzal maminku z ústavu a staral se o ní.

6.3. Rozhovory v Domech na půli cesty

6.3.1. Rozhovor s Davidem

David pobývá už druhým měsícem v domě na půli cesty v Braunerově ulici v Praze 8 (viz 5.1.). David mi poskytl rozhovor po návratu z noční směny, tudíž byl velmi unavený a nebyl příliš hovorný.

Rodinná situace:

Davidovi je 19 let a do dětského domova umístěn kvůli zanedbávání ze strany rodiče.

Život v dětském domově:

David pobýval dva roky v dětském domově v Horním Maršově u Peci pod Sněžkou, spokojený v domově ale nebyl, chyběla mu rodina a svoboda, ze strany vychovatelek necítil podporu. Podle Davidova popisu se jedná o dětský domov internátního typu, přesto se David v domově naučil prát a vařit, také nakupovat chodil David s vychovatelkami, někdy i sám. To, že David nebyl v domově spokojený, dokazuje i fakt, že není s nikým z domova v kontaktu, ani s přáteli.

Integrace do společnosti:

Velmi zarážející je fakt, že s Davidem v dětském domově předem neprobírali, kam půjde, až bude muset domov opustit. *„No, řešili to asi den nebo dva dni před, nebo týden nějaký dá se říct.“* Přestože si David přál přestěhovat se po ukončení ústavní výchovy do Prahy, kde má příbuzné, vychovatelé mu domluvili ubytování v domě na půli cesty v Jičíně, zřízeném Českým červeným křížem. Do Prahy David mířil i za prací, v malých městech podle něj není práce.

David momentálně pracuje v rychlém občerstvení McDonald's, jeho příjem se pohybuje kolem třinácti tisíc korun. Práci si, jako předchozí, sehnal sám, nikdo mu nepomohl: *„Tak určitě mi nikdo nepomohl, nebylo to jednoduchý. Nevěděl jsem jak na to, ale prostě, jednoduše, když jsem chtěl práci, tak jsem šel do nějakých zařízení, poptal jsem se jednoduše.“* Služeb Úřadu práce dosud nevyužil.

Peníze, které dostal při odchodu z domova, využil David na nájem ve zmíněném domě na půli cesty v Jičíně.

Projekty, které se konaly v době jeho pobytu v dětském domově, podle Davida spočívali například ve společné návštěvě Úřadu práce *„zašli tam s náma, všechno s náma prošmejdili, vysvětlovali, co a jak se má dělat.“* David však tuto formu pomoci příliš neoceňuje, na tyto projekty nechodil rád a neshledává, že by se při nich něčemu přiučil.

Subjektivní vnímání odchodu:

Když ještě David přebýval v dětském domově, obával se toho, co ho čeká, a že bude muset odejít: *„Ano, bál jsem se. (...) Určitě. Prostě, já jsem nic neuměl a prostě, takovýho kluka poslat do světa, to není lehký.“* David ze své nepřipravenosti viní hlavně

dětský domov: „*Byl jsem takový nepřípravený. Hodně nepřípravený, když jsem odešel do světa.*“

Nyní se ale cítí David více připravený, už ví, co ho venku čeká: „*Není to takový už – nevím, co bude za hodinu, zítra, pozítří. Už to není takový, že jsem si nevěděl rady.*“ Poté, co už si sám našel práci, přestěhoval se do Prahy a nějakou chvíli již pobývá v Domě na půli cesty, se David cítí připravenější se o sebe postarat - umí komunikovat s úřady, prát si i vařit.

Život v domě na půli cesty:

Na pražský Dům na půli cesty dostal David kontakt v Domě na půli cesty v Jičíně, vše si ale již zařídil sám. Prozatím David neví, jak dlouho bude v zařízení pobývat, ani kam půjde, až bude muset odejít.

V Domě na půli cesty je David celkem spokojený. Jednou týdně se konají v Domě komunity, na nichž se mladí lidé učí všemu potřebnému pro hledání práce či například zvládnutí agrese. Komunity jsou povinné pouze pro ty, kteří nestudují a nepracují. David komunity nenavštěvuje, protože se těmto dovednostem již naučil životem.

Klienti se v Domě na půli cesty střídají ve vaření, jeden klient vždy vaří pro všechny zbývající. Davidovi tyto služby nevyhovují, nicméně problém pro něj nepředstavují.

6.3.2. Rozhovor s Filipem

Také Filip obýval v době rozhovoru třetí týdnem pražský Dům na půli cesty v Braunerově ulici. Rozhovor s Filipem nemůže být dobře zpracován, neboť nahrávací zařízení zklamalo a rozhovor nebyl nahrán. Filip byl však natolik výraznou osobností s netypickým osudem, že se mi mnoho z jeho vyprávění vrylo do paměti a považuji za důležité v této práci zmínit některé informace vyplývající z jeho vyprávění.

Filip byl velmi dobře oblečený, upravený, působil sebevědomým dojmem a byl velmi komunikativní.

Filipův příběh:

Filipovi rodiče se rozvedli, když byl malý. Filip byl do dětského domova v pražských Klánovicích umístěn kvůli alkoholismu matky. Filipův otec se znovu oženil s o mnoho let mladší ženou, která nesnese Filipovu přítomnost a brání svému muži Filipa podporovat. Filip má svým otcem dobré vztahy, nesmí být však na blízku jeho nevlastní matka. Situace, v níž se Filip octnul je velmi paradoxní vzhledem k faktu, že jeho otec je, alespoň podle Filipa, velmi dobře finančně situovaný. Vztahy s nevlastní matkou ovšem neumožňují, aby mohl Filip pobývat u svého otce. Filip dostává měsíčně peníze od obou rodičů, zejména však od otce, který mu posílá peníze tak, aby se to jeho žena nedozvěděla. Filip dostává od rodičů dohromady 10 až 12 tisíc korun.

V době rozhovoru Filip navštěvoval košíkárnou, která slouží k zlepšování pracovních návyků klientů. Od května se však chystal nastoupit do svého prvního zaměstnání, do myčky aut patřící k luxusnímu autosalonu Porsche. Zaměstnání mu opatřil jeho otec. Filip by se ale rád v budoucnu vyučil automechanikem.

První věc, na kterou prý Filip při pohovoru ptal, byl plat. Filip by měl prý dostat něco mezi 15 a 18 tisíci korun čistého měsíčně. Přestože bude mít Filip slušný příjem, hodlá i nadále využívat (zneužívat) služeb Domu na půli cesty, dokud mu nebude 26 let. Dokonce se mi svěřil, že by se rád přestěhoval do jiného pražského Domu na půli cesty, protože tamější pokoje mají vlastní sociální zařízení.

6.3.3. Rozhovor se Sašou

Sašu jsem navštívila v Domě na půli cesty Heřmánek v Karviné (viz 4.1.2.), který obývá už rok se svou rodinou. Saša byl velmi vstřícný, i když na něm bylo znát, že mluvit o některých zážitcích z minulosti pro něj nebylo lehké.

Rodinná situace:

Pětadvacetiletý Saša svého otce nepoznal, do dětského domova byl umístěn již jako velmi malý, protože jeho matka propadla alkoholu a hraní na automatech. Od umístění do domova se Saša s matkou viděl pouze jedinkrát, o další kontakt s matkou zájem nemá. Momentálně žije Saša se svou ženou a dcerkou.

Život v dětském domově:

Saša prožil většinu života v dětském domově ve Vrbně pod Pradědem. Saša má za sebou z tohoto domova jen velmi těžko uvěřitelné zážitky, jako mladší totiž

v domově poznal týrání. „*No, děcko malé, zlobil jsem, tak mi třeba zalepili pusku lepicí páskou, udělali díru a trychtýř a jedl jsem aj pil tak celý den takhle například.*“ Když Saša povyrostl, spolu s ostatními se dle svých slov postavili a týrání přestalo. V domově byl vyměněn personál: „*Jo, personál se tam změnil. Přišli tam normálně lidi, co fakt měli vysokou školu, co tu práci fakt chtěli dělat. Do té doby to byli třeba vyučení kuchaři a šlo vidět, že tu práci berou jenom kvůli penězům.*“ Po výměně personálu už byl Saša v domově spokojený, nic mu prý nechybělo.

O zvláštních poměrech v domově však také vypovídá podle Saši běžná praxe usměrňování neposlušných dětí: „*No já jsem zlobil, tak mi dali k psychiatrovi. To dělali u většiny děcek. Ten kdo zlobí, tak asi u nich není normální a pojedeme k doktorovi.*“ Onen psychiatr pak dětem nasazoval prášky na uklidnění. Děti se prý bránily, že prášky nechtějí, že je uspávají, ale bezvýsledně. Prášky Saša vysadil až během svého prvního zaměstnání, nebylo to ale snadné.

Dětský domov ve Vrbně splňoval podle Saši původně charakteristiky ústavu internátního typu, v roce 1999 se však domov zrekonstruoval na domov rodinného typu, každá rodinná buňka má vlastní sociální zařízení, kuchyň i obývací pokoj. Vařit ani prát se Saša v domově nenaučil, nakupování mu také dělalo problémy, přestože chodili nakupovat společně: „*Ale měl jsem s tím problém. Oni mi řekli, že mám koupit čtyři tataranky a já jsem vzal čtyři tataroky.*“

Spolehnout se na pomoc zaměstnanců Saša prý příliš nemohl, záleželo prý velmi na tom, koho o pomoc požádal: „*No, bylo to zvláštní. Někdy to bylo dobré a někdy špatné, podle personálu.*“ Za dětmi ani pracovníky domově se již nevrací, protože polovina vychovatelů, které znal, už tam není a všichni kamarádi už domov opouští.

Integrace do společnosti:

Lidé z dětského domova ve Vrbně se Sašou probírali, kam po ukončení ústavní výchovy půjde a navrhli mu bydlení v Heřmánku. „*No, bylo mi devatenáct let, nastartovali auto a šup tady.*“ V Heřmánku však pobyl pouze čtrnáct dní, protože měl již domluvenou práci i s ubytováním v Praze, pracoval u stavební firmy na rekonstrukci školy. „*Jenže tam jsem si toho nevážil, z děcáku, nevěděl jsem co a jak, zaspával, tak mě vyrazili.*“ Nějakou dobu pobýval Saša v Domě na půli cesty v Braunerově ulici,

posléze ovšem sklouznul k drogám, ocitl se na ulici, bez práce a dopouštěl se i nějaké té kriminální činnosti.

Prací prý Saša po odchodu z dětského domova vyzkoušel několik: „*Jenže to bylo ze začátku všechno těžké. Já jsem tohle všechno neznal. Když si to tak vezmu, tak já jsem měl všechno pod nos. Jídlo, čisté věci vyprané. Tam na všechno byli lidi zaměstnaní na to. Já jsem měl třeba vstávat v pět a to byl problém pro mě.*“

Když skončil Saša v Praze na ulici, rozhodl se ještě navštívit dětský domov, ve kterém vyrostl, poprosit o pomoc. „*Já si vzpomínám, že jsem šel z Ostravy pěšky do Bruntálu, tam mi potom zastavilo auto, tak jsem zajel přímo k romské asistenci. Ta mi pomohla, že mi dala na autobus, dala mi trošku najíst. Já jsem přijel na ten děcák, no, nic se nevyřešilo.*“ V domově mu prý ale žádnou pomoc neposkytli, ani ho neodkázali na nikoho jiného, kdo by mu mohl pomoci. Saša tedy pokračoval ve svém životě na ulici, než potkal kamarádku, která mu dohodila spaní u nějaké paní, která ale prý kradla. Na Velikonoce za ní ovšem přijela dcera, se kterou se dal Saša dohromady, a společně spolu utekli. Nejprve zkusili azyl v podobě bydlení u Sašovy matky, poté u její rodiny a nakonec si zařídili pobyt v Heřmánku, pro Sašu již podruhé.

Když Saša odcházel z domova, nedostal peníze od státu jako ostatní: „*Já jsem dostal od Terezy Maxové osum tisíc, protože tam to bylo, oni říkali, že tam to bylo vlastně škola, když člověk nemá dodělanou školu, pak nějaký chování, podle toho to oni nějak vypočítávají a já jsem nedostal ani korunu. (...)Ještě tak, že jsme psali Tereze Maxový o sponzorský dar na řidičák, jenže to nevyšlo, dali mi z toho nějakých osum tisíc, to jsem dostal výbavu a ta mi zůstala.*“

Saša si není vědom nějakých projektů, zaměřených na mladé lidi opouštějící dětský domov, za dobu jeho pobytu tam nejspíš žádný takový projekt neproběhl. „*Tak zaměstnání ne, na úřad – to si taky nevzpomínám, že by, možná na poštu vypsát podací lístek. Jako na úřad, že by mě vzala vychovatelka, kdybych se chtěl zaregistrovat, to se nestalo.*“

Nyní už ale Saša všechno potřebné pro život zní, ale naučil se tomu opravdu spíše životem než v dětském domově. Manželka ho dokonce naučila vařit.

Saša pracoval, ale firma propouštěla, tak je prý na Úřadu práce. „*Ted' si vlastně vyřizuju sociálku. Manželka – ona dostává mateřskou tři šest plus invalidní důchod a já jsem si ted'ka vlastně vyřídil, tka uvidíme co a jak. Tak z toho vlastně žijeme.*“ Saša se

postupně naučil i hospodařit s penězi, šetří na budoucí bydlení: „*Ted' jsem dostal pozpátku daň, to bylo dvanáct tisíc. Deset tisíc jsme si hned tady uložili na ten byt a dvojku jsme vlastně dali k nám*“.

Práci si Saša hledá usilovně, v době rozhovoru měl prý hodně pohovorů, nebojí se, že by si práci nenašel.

Subjektivní vnímání odchodu:

U Saši převažoval pocit, že všechno bylo na něm, že mu nikdo nepomohl. Nyní už ale obavy z odchodu z Heřmánku nemá, nebojí se, že si nesežene práci.

Sašovým přáním je bydlet v nějakém bytě: „*No chtěl bych do bytu, no. A musím dělat vše proto, abych se dostal do toho bytu. Mám rodinu a tady nechci být moc, to není už ani moc pro mě.*“

Život v Domě na půli cesty:

V Heřmánku pobývá Saše asi rok, předpokládá, že v něm zůstane asi ještě půl roku, než mu bude 26 let. Za sebe, svou ženu a dceru platí Saša v Heřmánku nájem 4800.

Saša je v Heřmánku víceméně spokojený, účastní se prý všech komunit, které Heřmánek pořádá. Na těchto komunitách, které probíhají jednou za čtrnáct dní, řeší pracovníci Heřmánku s klienty provoz zařízení a probírají vztahy mezi klienty, případně mezi klienty a pracovníky. Saša se v Heřmánku účastní i pracovních terapií, v rámci kterých například vyrábí dárky pro sponzory. Když má Saša nějaký problém, se kterým si neví rady, může přijít pro radu k zaměstnancům kdykoliv.

Vzhledem k tomu, že Saša pobýval i v pražském Domě na půli cesty v Braunerově ulici, může také porovnat fungování těchto dvou zařízení. Nicméně Saša pojal takové srovnání velmi diplomaticky: „*Tam to bylo taky v něčem lepší a tady je to taky v něčem lepší. Všude jsou zase jiná pravidla.*“

6.3.4. Rozhovor s Aničkou

Anička obývá stejně jako Saša Dům na půli cesty Heřmánek. Anička působila příjemně, svým způsobem ale ještě dětsky. Je velmi nadanou malířkou, v suterénu Heřmánku, kde je umístěna společenská místnost a kde se odehrával náš rozhovor, visí několik jejích obrázků, se kterými se mi pochlubila.

Rodinná situace:

Dvacetiletá Anička byla pro svou matku nechtěným dítětem. Do první třídy ji vychovával její otec, ale Aniččina nevlastní matka se o ni nestarala a bila ji, tak putovala k babičce. U babičky přebývala do třetí třídy, pak už babička ale výchovu nezvládala a Anička putovala do dětského domova. Kromě nevlastní sestry, se kterou má stejného otce, má Anička ještě 5 dalších sourozenců z matčiny strany. Z těchto sourozenců zná jen bratra, se kterým se vídá, ostatní zatím nezná, ale přála by si je poznat. Matku prý také nezná, ale o setkání s ní nestojí. Anička už je pyšnou maminkou čtyřměsíčního Nikiho.

Život v dětském domově:

Anička od devíti let vyrůstala v dětském domově v Brušperku, v okrese Frýdek-Místek, domov se ale později přestěhoval do Frýdku-Místku. Děti se v tomto domově dělily do šesti skupinek po osmi dětech různého věku, což odpovídá dětskému domovu rodinného typu.

V péči o „domácnost“ se děti střídali, vždy mělo jedno dítě na starost celý den mytí nádobí po všech ostatních dětech. Dětem na základní škole praly a žehlily pradleny, učni měli v kuchyni vlastní pračku, takže praní Anička ovládá bez problémů, podobně i vaření a nakupování.

V dětském domově byla Anička spokojená: *„Tak oni mi tam naučili zpívat, kreslit, sem chodila na gymnastiku, to bylo takové hodně dobré, jezdili jsme na Kypr, do Švýcarska lyžovat na Alpy.“* Všechny tyto akce prý zajišťovala Nadace Terezy Maxové a i díky těmto akcím Aničce v domově nic nechybělo, jen nevlastní sestra.

S vychovatelkami vycházela Anička dobře, mohla se na ně spolehnout, nejraději měla ale paní ředitelku. Nedávno se byla ve svém bývalém domově pochlubit se synkem. *„(...) paní ředitelka úplně plakala, byla ráda, že jsem to zvládla.“* Po domově se jí dokonce určitým způsobem stýská: *„Jako chybí mi někteří lidi aj vychovatelky, ale už bych se asi nevrátila.“*

Vzhledem k tomu, že Anička je již matkou, nedalo mi to, abych se jí zeptala, jestli si dovede představit, že by dala synka do dětského domova, kdyby se o něj nemohla starat. *„Ne, já bych ho nedala.“*

Integrace do společnosti:

Aniččin odchod z dětského domova nebyl vůbec typický. Anička totiž s kamarádkou z domova utekla dříve, než musela odejít, protože dostala dle svých slov zaracha za to, že se s kamarádkou opily. Aniččina kamarádka byla umístěna v domově kvůli útěkům z domova, byla však s rodiči ve spojení a k nim se také dívky uchýlili. Anička se ovšem zakoukala do bratra své kamarádky a za dva měsíce bydlení pod jednou střechou otěhotněla. Anička od přítele a jeho rodiny utekla ke svému otci, ale ani toto řešení nebylo dobré, protože se z otce stal alkoholik a Anička tak pokračovala dále, ke své tetě. Teta se ovšem musela vystěhovat a společně pro Aničku vymyslely bydlení v Heřmánku. Nyní je Anička s přítelem a otcem svého miminka v kontaktu a v blízké době se i se synem k němu přestěhují. Otec Aniččina přítele, který je rozvedený, bydlí v rodinném domě a svému synovi s novou rodinou uvolní první patro.

Anička je vyučená cukrářka, před nástupem na mateřskou se však živila jako servírka, práci měla zajištěnou ještě před útěkem z domova. Anička rozhodně myslí na svou budoucnost: *„No já teď v září nastupuju, půjdu do školy zpátky, já si chci udělat maturitu, jako nastavbový, na tu cukrářku, udělat si maturitu. A až dodělám maturitu, tak si chci najít normálně nějakou práci. Ale ten obor jako, cukrářku, bo nic jiného mě nebaví.“* O svém zajištění v době studia už Anička také přemýšlela, paní ze „sociálky“ jí prý po skončení mateřské přislíbila po dobu studia příspěvek na živobytí.

Aniččina první myšlenka při otázce na plány s miminkem zněla následovně: *„No, tak to je jasné, já bych strašně chtěla, ať už začne, ať má nějakých těch pět roků, ať už začne hrát fotbal. To chci jako první. Ať už od malička trénuje a uvidíme, no.“*

Dětský domov ve Frýdku-Místku, kde vyrůstala Anička, podle Aniččina vyprávění velmi dobře připravoval na život po odchodu: *„Jo, to se tam furt řešilo. Oni nás připravovali, aj sme tam měli kurzy vaření, kurzy pečení, já nevím, nebo šití třeba. (...) Aj když odejdeme z domova, tak ať si rychle zařídíme doktorku tam, kde chceme bydlet, jít na pracák nahlásit, že jsme odešli z domova, že potřebujeme práci a takové.“*

V domově také v době pobytu Aničky probíhaly různé projekty pořádané Nadací Terezy Maxové, jejichž cílem je příprava dětí na budoucnost mimo domov. *„Vždycky přišel jeden z těch jejích a někdy i ona, málokdy, a vždycky si nás vzali do klubovny a tam nám to všechno vysvětlovali. Od patnácti nahoru nás učili, no.“* Tereza Maxová

podle Aničky svěřencům onoho domova založila spoření, Anička však odešla dříve a toto spoření nestihla.

Přestože Anička z domova utekla, dostala oněch 15 tisíc „odchodného“. Za tyto peníze prý pořídila výbavu do kuchyně v přítelově bydlišti.

Subjektivní vnímání odchodu:

Přestože dětský domov pořádá velké množství projektů pro starší děti a mládež, které jim měly ulehčit počátek samostatného života, Anička se odchodu z domova bála.

Nyní se už ale cítí Anička připravená na to, co jí čeká, až odejde z Heřmánku: *„Zvládla bych už takhle bydlet aj sama. (...) Lebo ted' se starám už sama o sebe a o Nikiho, že.“*

Život v domě na půli cesty:

Do Domu na půli cesty Heřmánek se Anička dostala v šestém měsíci těhotenství. O Heřmánku se dozvěděla od kamarádky své tety, jejíž sestra v tomto zařízení před třemi lety pobývala. Anička si za pomoci tety našla Heřmánek na internetu, jela se podívat jak to v něm vypadá a od té doby zde pobývá.

V Heřmánku je Anička spokojená, jsou tam prý dobří lidé. S některými klienty Heřmánku si příliš nerozumí, tyto problémy se pak řeší v rámci komunit. Během pracovních terapií Anička s dalšími klienty vyrábí například dárky pro sponzory.

S vyřizováním všeho potřebného na úřadech, podáváním žádostí o příspěvky a vším okolo Aniče pomáhá sociální pracovnice, která do Heřmánku dochází. *„No to vždycky paní sociálka, ona se vždycky ptá – chcete nějak pomoci nebo tak. Já většinou za ní chodím ohledně, oni mi chtějí vždycky nějaké peníze a já ani nevím, z čeho to jsou peníze.“*

6.4. Závěr výzkumu

Během svého výzkumu jsem se setkala s různými osobnostmi. V některých kategoriích docházelo k velkým rozdílům mezi jednotlivými respondenty, hlavní důvod vidím v rozdílnosti jednotlivých dětských domovů. Jiné charakteristiky byly všem respondentům společné a lze tedy usuzovat, že ústavní výchova se všemi svými aspekty ovlivňuje v určitém smyslu stejným způsobem všechny děti a mladé lidi, kteří si jí

projdou. Pro posuzování úspěšnosti integrace mládeže do společnosti je důležité brát v úvahu následující faktory:

1. Dysfunkční rodina jako první faktor formující mladého člověka
2. Ústavní výchova jako nepřírozené, od reality odtržené prostředí pro výchovu jedince
3. Kvalita péče poskytované během pobytu v jednotlivých dětských domovech
4. Kvalita přípravy na samostatný život v jednotlivých dětských domovech

Všichni respondenti, kteří se zúčastnili výzkumu, měli za sebou alespoň krátkou dobu strávenou v dysfunkčním rodinném prostředí. Důvody pro umístění do domova se velmi různily, od alkoholismu, přes zanedbávání až po uvěznění rodiče (rodičů). Respondenti, kteří se se svou rodinnou situací svěřili, měli, ve většině případů jedno společné, o kontakt se svým rodičem nestojí. Troufám si tedy usuzovat, že důvody, které kdysi vedly k umístění těchto mladých lidí do domova, nebyly neoprávněné a sanace rodiny by v těchto případech nemusela vést ke kýženému výsledku.

Důležitým zjištěním vyplývajících z rozhovoru je, že i přes existenci relativně nového zákona o výkonu ústavní péče, upravujícího dětské domovy rodinného typu, stále ještě existují zařízení, jejichž organizace se rodinnému typu velmi vzdaluje. V těchto zařízeních leží stále ještě větší část starosti o domácnost na zaměstnancích domova a děti tak nemají přehled o tom, co je potřeba obstarat v běžné domácnosti.

Během rozhovorů v dětských domovech jsem byla mile překvapena úrovní těchto zařízení (přestože v Unhošti nesplňoval dětský domov podmínky rodinného typu), dětem v domově nic nechybělo. U rozhovorů v domech na půli cesty jsem však narazila na popis zařízení, které dle mého názoru neposkytovala takovou péči, jaká by byla možná a potřebná. V jednom případě se respondent v domově dokonce setkal s týráním. Stejně jako v případě přetrvávající existence dětských domovů, které nesplňují kritéria rodinných buněk, i v kvalitě péče poskytované jednotlivými domovy existují stále mezery.

Rozdíly, které by se daly považovat až za extrémní, se mezi dětskými domovy vyskytují v oblasti přípravy na odchod a osamostatnění se. Zatímco některá zařízení, jako například dětské domovy v Klánovicích a Frýdku-Místku, poskytují péči svým starším svěřencům ukázkovou, zejména prostřednictvím účasti na různých projektech

zaměřených na integraci do společnosti, jiné zařízení poskytují tuto péči jen minimálně, či v případě projektů vůbec. Reakce na přínosnost projektů pro mládež se různila. Někteří z respondentů nebyli s projekty spokojeni vůbec, někteří projekty navštěvují spíše jen jako možnost netradičního trávení volného času s kamarády.

Během rozhovorů mě v některých případech velmi mile překvapilo, nakolik jsou respondenti zodpovědní ve svých plánech na budoucnost. Všichni respondenti, kteří dostali od státu „odchodné“ 15 tisíc tuto částku využili (či teprve hodlají využít) na poměrně rozumné účely. Přestože někteří mladí lidé z dětských domovů mají podle svého vyjádření problémy v hospodaření s penězi, peníze, které dostanou při odchodu z domova, by si rádi schovali „na horší časy“.

Během rozhovorů jsem se respondentů neptala na jejich zkušenosti se sociálními kurátory, nicméně žádný z respondentů se o setkání se sociálním kurátorem nezmínil, z čehož usuzuji, že k žádnému kontaktu nedošlo.

Jedno mají všichni respondenti, i přes rozdílné životní zkušenosti a rozdílnost dětských domovů společné. Všichni mladí lidé, se kterými jsem hovořila, měli (či mají) z odchodu z dětského domova strach, většina si myslí, že nebyla (či ještě není) dostatečně připravená na samostatný život a s tímto faktem by bylo zapotřebí dále pracovat.

Závěr

Dětské domovy jsou speciální zařízení pro výchovu mládeže spadající pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, do nichž jsou děti a mládež umisťovány v případě, že mu jeho rodiče nejsou schopni poskytnout dostatečnou péči. Česká republika je v západní Evropě kritizována pro svůj vysoký počet dětí umístěných v těchto zařízeních, které se zdají být preferovány oproti jiným formám náhradní rodinné péče či opatřením pomáhajícím rodině v jejich péči o dítě, tzv. sanaci rodiny. Ústavní péče, přestože po revoluci a zejména pak v posledních letech prošla velkým množstvím změn, se nikdy nemůže vyrovnat životu v rodině. Absence rodinného prostředí, nedostatečná socializace, psychická deprivace či ústavní závislost jsou jen některé z faktorů, které se pojí s ústavní výchovou, brání jedinci v řádném vývoji a činí tak integraci mládeže do společnosti obtížnější.

Od roku 2002 existují podle zákona pouze dětské domovy rodinného typu. Stále však ještě fungují dětské domovy staršího, internátního typu. Zejména v těchto domovech se život velmi odlišuje od života v rodině. V domově internátního typu se děti příliš nepodílí na běžných činnostech a je pro ně tedy složitější naučit se všemu, co budou potřebovat, až se o sebe budou muset starat samy.

V zákoně O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních je odchod mladých lidí z dětských domovů řešen pouze okrajově. Tento zákon upravuje například finanční pomoc, které je těmto lidem poskytnuta, samotný odchod či následnou péči z domova však neřeší.

Stát, stejně jako mnohé nestátní neziskové organizace, poskytuje dětem z dětských domovů podporu v jejich začleňování do společnosti v podobě mnoha projektů různého zaměření. Některé z dětských domovů však tyto projekty svým svěřencům nezprostředkovávají a obecně se dá říci, že bývalí svěřenci dětských domovů těchto dětských domovů byli méně připraveni pro život než ti, kteří měli možnost se těchto projektů účastnit.

Alarmujícím zjištěním, ke kterému jsem během studování problematiky došla, je fakt, že jak na státní úrovni, tak na úrovni dětských domovů chybí jakékoliv statistiky ohledně bývalých svěřenců. Osudy mladých lidí, kteří opustí dětský domov, nejsou již

dále zjišťovány, s nadsázkou se dá říci, že jakmile tito lidé opustí brány dětského domova, nikoho už nezajímají. Zcela nemožné se například ukázalo zjistit, kolik mladých lidí z dětských domovů se stává po svém odchodu nezaměstnanými.

Velmi přínosná zařízení v problematice integrace mladých lidí z dětských domovů do společnosti představují Domy na půli cesty, zařízení, která pomáhají řešit jeden z hlavních problémů, se kterými se tito mladí lidé po odchodu potýkají, a sice problém s absencí místa kam se uchýlit, kde bydlet. Domy na půli cesty poskytují ubytování mladým lidem v tíživé životní situaci, jejichž možnosti integrace jsou ztíženy například ústavní výchovou. Domy na půli cesty nabízí svým klientům také poradenské služby, klienti se v nich mohou doučit tomu, čemu se nenaučili v dětském domově. Zařízení jako jsou Domy na půli cesty je však málo, jejich nabídka nepokrývá poptávku, na umístění do tohoto ubytování se vytváří čekací listiny.

V integraci mladých lidí z dětského domova do společnosti existuje mnoho rovin, které by bylo zapotřebí změnit. Chybí ucelená péče o tyto jedince, která by nekončila v osmnácti letech jejich odchodem, ale pomáhala by těmto lidem při jejich problémech, na které nebyli připraveni. V protikladu k pomocné ruce podané při odchodu z domova je zároveň potřeba kvalitnější přípravy na samostatný život během života v domově. Pakliže budou děti a mladí lidé v dětských domovech kolem sebe cítit podporu, pakliže budou cítit, že na nich někomu záleží, mohly by se osudy těchto lidí po odchodu z domova vyvíjet pozitivnějším směrem.

Resumé

Práce se zabývá problematikou přechodu z dětského domova do společnosti a schopností ústavní výchovy na tento přechod připravit. Výchova v dětském domově se nevyrovná životu v rodině, přesto však představuje nejčastěji volenou možnost při řešení dysfunkce rodiny. Přestože již několik let existují snahy o přiblížení života v domově realitě, stále ještě fungují zařízení, které se této realitě velmi vzdalují a kde děti nejsou dostatečně připravovány na život mimo zdi ústavu. Problém také představuje fakt, že pro situaci odchodu mladých lidí z domova chybí legislativní zázemí. Životy bývalých svěřenců dětských domovů se po odchodu z nich nesledují a nezbyvá než odhadovat, kolik mladých lidí má problém s integrací do společnosti. Velkou překážku v osamostatnění se představuje bydlení, téměř každý z dotazovaných klientů se obává toho, že nebude mít kam jít. Domy na půli cesty tento problém řeší, nicméně jejich počet je nedostačující. Pro děti z dětských domovů existuje velké množství projektů, které by je měly naučit jak si hledat práci či se zaregistrovat na Úřadu práce, ne všechny dětské domovy se však na těchto projektech podílejí. Některé dětské domovy se svými svěřenci vůbec neprobírají odchod z domova. Mladí lidé, kteří odchází z dětského domova, se v mnoha případech necítí připraveni a své budoucnosti se obávají. Integrace do společnosti je pro tyto jedince jistě obtížnější než pro mladé lidi, kteří neprožili svůj život v ústavu.

Summary

The Thesis focuses on the question of transition of young people from Children's Homes into the society and the ability of this institution to prepare the for smooth transition. The education and condition in Children's Homes will never be equal as the education in the family, though it represent the most common solution used for the dysfunctional family. Although there have been many attempts to make the life in Children's Homes more alike as the life in family, there still exist some institutions where the life differs very much from that in family and where children are not prepared enough for their future life. Another problem represents the absence of the legislation background for the moment of leaving these institutions. The lives of former nurse-children are no more monitored after their leaving and we can only guess which troubles they are handling during their integration into the society. A huge handicap for the young people leaving the Children's Homes represent the absence of housing, it's

one of the biggest fear of that people. The potential solution could be the possibility to stay in some Halfway House, but unfortunately the number of these institutions is not sufficient. There are also many projects which should teach and guide the young people how to look for the job or how to enregister to the Bureau of Labor, but not all the Children's Homes participate on them. Some Children's Homes do not talk with the young people about their leaving at all. In many cases the young people who are leaving the Children's Homes do not feel prepared enough and they are afraid of their future. There is no doubt that the integration into the society is for these people much more complicated than for those who haven't lived their lives in the Children's Homes.

Použitá literatura

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum.*

Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN: 80-7367-040-2

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník.*

Praha: Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0

JEDLIČKA, Richard a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích.*

Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN: 80-7312-038-0

KELLER, Jan. *Úvod do sociologie.*

Praha: Slon, 2001. 204 s. 80-85850-25-7

LANGMEIER, Josef., KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie.*

Praha: Grada, 1998. 343 s. ISBN 80-7169-195-X

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství.*

Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 223 s. ISBN: 80-04-25236-2

MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče.*

Praha: Portál, 1999. 184 s. ISBN: 80-7178-304-8

MATOUŠEK, Oldřich., KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence.*

Praha: Portál, 1998. 336 s. ISBN: 80-7178-226-2.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť.*

Praha: Slon, 1997. 144 s. ISBN: 80-85850-24-9.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče.*

Praha: Slon, 1995. 138 s. ISBN: 80-85850-08-7

STRAUSS, Anselm., CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu.*

Boskovice: Albert, 1999. 196 s. ISBN: 80-85834-60-X

VAŇÁSKOVÁ, Martina. *Dědičnost chování.*

Brno: Masarykova univerzita. Přírodovědecká fakulta. Ústav experimentální biologie, 2008. 28 s. Vedoucí bakalářské práce RNDr. Jiřina Relichová, CSc.

Institucionální dokumenty

Zákon č. 109/2002 Sb. ze dne 5. února 2002 O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Zákon č. 94/1963 Sb. ze dne 4. prosince 1963 O rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb. ze dne 14. března 2006 O sociálních službách

Zákon č. 359/1999 Sb. ze dne 9. prosince 1999 O sociálně-právní ochraně dětí

Projekty a organizace

Dětský domov Klánovice [online]. Dostupné na WWW: <<http://ddklanovice.sweb.cz/>>

Dům otevřených možností [online]. Dům na půli cesty DOM 8. Dostupné na WWW: <<http://www.dom-os.cz/>>

Informační portál a databáze služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením [online]. Poslední aktualizace 1. Května 2009. Dostupné na WWW: <<https://sluzbyprevence.mpsv.cz/index.php?ses=&id=14>>

Liga lidských práv [online]. Děti z ústavů. Dostupné na WWW: <www.llp.cz>

Občanské sdružení Heřmánek [online]. Dům na půli cesty Heřmánek. Dostupné na WWW: <<http://www.hermanek.karvina.info/>>

Nadace Terezy Maxové [online]. EQUAL-Najdi svůj směr. Dostupné na WWW: <<http://www.nadacem-equal.cz/index.php>>

Nadace Terezy Maxové [online]. Můj byt. Dostupné na WWW: <<http://www.mujbyt.org>>

Nadace Terezy Maxové [online]. Dejme šanci dětem. Dostupné na WWW: <<http://www.sance.cz/>>

Studentský dům pro děti z dětských domovů [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.praha10.cz/novinky/articletype/articleview/articleid/307.aspx>>

Šance pro budoucnost [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.plzensky-kraj.cz/article.asp?itm=28392>>

Elektronické dokumenty

Analýza kriminality a útěkovosti dětí a mladistvých umístěných v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy [online]. Vyhodnocení účinnosti přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež. MV 2004. Poslední úpravy 22. 3. 2007 [citováno 9. dubna 2009]. Dostupné na WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/prevence/system/vlada/2004_1/pril_2.html#pril2>

BARTOSZ, J. *Téměř polovina prostitutek pryč prošla dětským domovem* [online]. Poslední aktualizace 17. 12. 2008 [citováno 20. dubna 2009]. Dostupné na WWW: <http://zpravy.idnes.cz/temer-polovina-prostitutek-pry-prosla-detskym-domovem-pj4-domaci.asp?c=A081217_204638_domaci_jba>

BÁRTOVÁ, E. *Česko v čele Evropy. Bere děti z rodin* [online]. Poslední aktualizace 30. Listopad 2006 [citováno 22. dubna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/clanek.phtml?id=296308>> a *Stát jim měl pomoci. Ale ukradl jim děti* [online]. Poslední aktualizace 27. Listopad 2006 [citováno 22. dubna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=293568>>

BECHYŇOVÁ, Věra., KONVIČKOVÁ, Marta. *Sanace rodiny* [online]. Poslední aktualizace 23. 7. 2008 [citováno 4. dubna 2009]. Úryvek z knihy dostupný na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/5587>>

BURČÍKOVÁ, P.; KUTÁLKOVÁ, P.; HŮLE, D a kolektiv. *Prostituce nezletilých v kontextu ústavní výchovy* [online]. La Strada - Cool je vědět víc. Poslední aktualizace 30. Listopad 2006 [citováno 20. dubna 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.strada.cz/download/files/brozura_daphne.pdf>

Fórum pro integraci [online]. [citováno 29. dubna 2009]. Dostupné na WWW: <www.forint.cz/portal/co-je-to-socialni-exkluze/>

HECZKOVI E. A S. *Bezdomovci a my* [online]. [citováno 10. dubna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.getsemany.cz/node/292>>

HOUDEK, M. *Agresivita kuplířů roste, shodli se streetworkeri* [online]. Mladá fronta Dnes. Poslední aktualizace 5. Říjen 2008 [citováno 10. dubna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.streetwork.cz>>

MUSIL, L. *Osoby se syndromem ústavní závislosti a řešení jejich problému v Brně* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.brno.cz/toCP1250/download/osp/socialni_pomoc_fss/syndrom/>

Národní koncepce rodinné politiky [online]. MPSV 2005. [citováno 4. května 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf>

SVOBODOVÁ, M.; VRTBOVSKÁ, P.; BÁRTOVÁ, D. *Zpráva o stávajícím stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v České republice*, [online], Občanské sdružení DOM. Poslední aktualizace leden 2002 [citováno 21. dubna 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.dom-os.cz/dokumenty/downloads_Zprava.pdf>

Systém školských zařízení pro výkon ústavní výchovy [online]. MŠMT. [citováno 3. dubna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/system-skolskych-zarizeni-pro-vykon-ustavni-vychovy>>

Přílohy

Otázky pokládané během kvalitativního výzkumu

OTÁZKY - DĚTSKÉ DOMOVY

ŽIVOT V DD

1. Jsi tu víceméně spokojený?
2. Jak vycházíš s „tetama“?
3. Máš tady v dd nějaké povinnosti, musíš s něčím pomáhat?
4. Umíš třeba prát? Vařit? Chodíte společně nakupovat?
5. Je něco, co tu postrádáš?
6. Myslíš si, že by stát měl více podporovat dětské domovy?

INTEGRACE

7. Tušíš, kde budeš bydlet, až odsud odejdeš?
8. Víš už, čím by ses chtěl(a) v životě žít?
9. Měl(a) jsi už nebo máš nějakou brigádu?
10. Budeš i po odchodu z dd navštěvovat dd (kamarády, tety)?
11. Cítíš podporu ze strany tet, vedení dd? Myslíš, že Ti pomůžou, až odejdeš z dd?
12. Účastníš se v dětském domově nějakého projektu, který Vám má pomoci s hledáním práce, bydlení nebo například komunikaci s úřady? (vstup do života)
13. Chodil(a) jsi na ten projekt rád?
14. Myslíš, že ty tenhle projekt (tyto projekty) pomohl, že byl(y) pro Tebe přínosný(é)?
15. Uvítal(a) bys větší množství projektů?

PŘIPRAVENOST

16. Cítíš se připravený(á) na odchod z dd?
17. Umíš třeba prát?

18. Víš, jak bude probíhat Tvůj odchod z dd? Víš, že dostaneš nějaké peníze od státu? Co s nimi uděláš?
19. Myslíš, že by pro Vás měl udělat stát víc co se pomoci po odchodu z DD týče?
20. Bojíš se
 1. odchodu z dd
 2. toho, že nebudeš mít kde bydlet?
 3. toho, že nenajdeš práci?
 4. toho, že se budeš muset o sebe sám starat?

SNY

21. Jak se vidíš za 2 roky, za 10 let?
22. Je něco, co bys ve své minulosti změnil?
23. Co si ze všeho nejvíce přeješ?

OTÁZKY - DOMY NA PŮLI CESTY

ŽIVOT V DD

1. V jakém dětském domově jsi vyrůstal(a)? Vystřídal(a) jsi jich víc?
2. Byl(a) jsi tam víceméně spokojená?
3. Chybělo ti tam něco?
4. Mohl(a) ses na tety/vedení v DD spolehnout, že by ti pomohli?
5. Jak to v tvém dětském domově chodilo, byli jste rozdělení do nějakých skupin?
Kolik se u vás střídalo vychovatelů?
6. Měli jste nějaké povinnosti, rozpis služeb? Naučil(a) ses v dětském domově třeba práť? Chodili jste společně na nákupy?
7. Vracíš se ještě někdy do DD (za kamarády, tetami), jsi s někým z nich v kontaktu?

INTEGRACE

8. Myslíš, že tě dětský domov dostatečně připravil na budoucí život? Kdo ti pomohl nejvíce?

9. Probírali s tebou v dětském domově, jak bude vypadat tvůj odchod z DD?
10. Pomohli ti třeba lidi z tvého DD s hledáním ubytování nebo práce?
11. Účastnil(a) ses přes dětský domov nějakých programů/projektů, na kterých vás připravovali na to, co bude po odchodu z dětského domova?
 - a, Chodil(a) jsi na tento/tyto projekt/y rád(a)?
 - b, Byl/y pro tebe tento/tyto projekt/y přínosné? Naučil(a) ses tam to, co jsi po odchodu z DD potřeboval(a)?
 - c, Myslíš, že by těchto projektů mělo být víc nebo to stačilo?
12. Jak probíhal tvůj odchod z DD?
13. Jak si naložila s penězi, které jsi dostal(a)?
14. Jak sis našel(a)/ hledáš práci?

DŮM NA PŮLI CESTY

15. Jak jsi se sem dostal(a)?
16. Šel(šla) jsi sem rovnou z DD nebo jsi předtím byl(a) i někde jinde?
17. Jak dlouho máš v plánu tady zůstat?
18. Víš už, kam půjdeš potom až Ti to tady skončí?
19. Účastníš se nějakého projektu podobného těm v DD? Jak ses k němu dostal(a)?
 - a, Myslíš, že ti tento/tyto projekt/y pomohou v tvém životě?
20. Cítíš se připravený(a) na to starat se o sebe úplně sám(sama)?

POCITY

21. Báł(a) ses
 - a, odchodu z DD, když byl před tebou?
 - b, toho, že si nenajdeš práci/bydlení?
22. Bojíš se toho, co bude, až odsud odejdeš?

IDENTIFIKACE

Jména:

Věk:

Rodina:

Doba pobytu v dětském domově:

Doba pobytu v domě na půli cesty:

Zaměstnání:

Finance: